A 6415

KÄDEDUS,

KÄHETSUS

Kadedus — kahetsus

Pilt tõsisest elust

14814

E. B. K. Seltsi kirjastus.
Tallinnas, 1927.

Bibliotheca
Universitatis
Tartuensis
(Dorpatensis)
32350
A 6413.

K.-Ü. „Külvaja“ trükk, Keilas 1927

Kadedus — kahetsus.

Kiirrong kihutas lõunapoole — Berliinist Stuttgarti ja sealt Schwarzwaldi. Mitte kaugel Kalwi jaamast asub mäekünkal kena kirik, mis kaugele orgudesse nähtaw. Kirik on wäga wana ja kuulus, ja seepärast olingi selle enese sõidu eesmärgiks walinud, et weenduda ta kuulsuse iseäralduses. Raskesti hingeldades saabusin sinna, sest mägi oli kõrge ja järsk, ja mina lagendikumaal sündinud ja kaswanud põhjamaalane ei olnud mägedes ronimisega harjunud; kuid mu suur waew sai mitmewõrra tasutud!

Kirikus aseneb iseäraline pilt. See ei ole mõne kuulsa kunstniku sünnitus, ka ei wäljenda ta mingit ilutunnet — kuid unustada ei wõi ma seda kunagi. Ta on juba mõni aastasada wana, wist 16. wõi 17. sajangust pärit. Aga asjaolu ise!

Pilt kujutab mehe ülemist alasti kehaosa. Ta asub tuleleekides, mis tahawad teda neelata — suured tulekeeled leegitsewad paremal ja wasemal pool. Kaks jämedat madu ripuwad ta õlgelt alla. Üks neist on end ta südame kohta lihasse puurinud, kuna teine on lahtise suuga walmis iga silmapilk teda hammustama. Mees on ühe käega maost kinni haaranud, nagu tahaks ta teda enese küljest lahti kiskuda, kuid midagi ei aita, hirmus loom ei lase lahti. Nii kannatab õnnetu olewus põrgu-

piina, mida ümbritsewad tuleleegid tahawad järeldada ja mis wäljeneb ta surnukahwatust ja hirmunud näost; see waatepilt sunnib isegi waatlejat hirmuma ja manab pisaraid silmi. Ja just see, et pildi autoril ei olnud peateguriks kunstimaitse, waid asjaolu ise, awaldabki põrutawat mõju waatlejas.

Pildi ülal äärel leidub umbes järgmine tekst: „Sina, kes mind waatled, küsid tahtmatult: mis ajas sind sarnasesse põrgupiinasse?“ Ja wastusena on samas ainukene sõna: „Invidica“ — kadedus.

Kui sügawasti see pilt mu olemust waldas, selgus alles siis, kui mees, kes mulle kirikut näitas, wõtmetega kõlistas, ja ma nagu painajalikust unest ärkasin ja ehmunult tagasi waatasin.

„Milline tähendus on sellel pildil?“ küsisin ma. „Kuidas on see siia sattunud ja keda ta kujutab?“

„See pilt,“ wastas kirikunäitaja, „kujutab meest, kes selle kiriku on lasknud ehitada.“

Milline wastolu! Inimene ehitab kiriku ja asetab sellesse oma pildi sarnases traagilises olukorras!

„Kes on selle pildi maalinud?“ pärisin järgnewalt.

„Ta ise on selle maalida lasknud ja käskinud, et see alaliselt seal ripuks.“

„Tema ise! Kes oli siis see mees?“

Seda ei teatud enam. Ja mis oli selle asjaolu peateguriks olnud, ka seda ei teatud. Sügaw, tume saladus. Olime kolmekesi kirikus: Kirikumees, mina ja saladuslik isik pildil. Mulle tundus, nagu oleksin seal pildi taga seda koledat sündmust näinud. Hirmus tegu, kole sündmus! Keegi ei tead-

nud enam, mida see kohutaw sündmus eneses õieti sisaldas. Aeg oli matnud teo ja ohwri, ainult üks oli weel jäänud, üks tunnistaja, kes seda hirmust tegu oli näinud, nimelt tegija ise. Ja see isik oli hoolitsenud, et ta mälestus jääks tulewastele põlwedele sarnasel kujul püsima.

Millisesse seltskonda wõis ta kuuluda? Mu mõtted otsisid sellele küsimusele wastust mehe näost, mis oli hirmust kui purustatud ja nagu abiotsiwalt mulle otsa waatas.

See oli inimene, kelle soontes jooksis korra elaw weri täis hirmsaid tahtmisi ja kirgedetuld, mis talle enne rahu ei annud, kuni kuritegu oli tehtud ja millele järgnes — kahetsus.

Külmawärin läbistas mu keha. Nüüdisaja moodne närwihaige, nõrk, tunnetehaige aeg kummardagu end sügawalt minewiku ees, mil sarnaseid närwihaigeid ei leidunud, kuid ometi oli olemas hingewalu, mida nii traagiliselt tunti ja kahetseti.

Kuidas wõis küll kahetsus seda meest tabada, kuis on see teda raputanud, ta südant käristanud ja purustanud! Ma nagu oleksin teda näinud. Ta oli wissisti katoliiklane, nagu seda on enam jagu sealseist elanikest. Nägin teda põlwitawat oma pihtiisa tooli ees, nuttes tunnistades talle oma pattu ja hüüdes: „Mis pean ma tegema? Mis pean ma tegema?“

„Palu, paastu ja ehita üks kirik!“ oli wastus.

Ja ta palus, paastus ja ehitas kiriku, suure ja ilusa kiriku, mida suurem ja toredam, seda parem, et seega oma süütegu matta, madu purustada, mis ei sure ja tuld lämmatada, mis ei kustu, mis ta hinges alaliselt näris ja põles.

Kuid kiriku walmides oli kõik ometi asjata:

madu näris ja tuli põles endiselt edasi! . . . Tundes oma elu lõppu lähenewat, lasi ta maalri kutsuda ja käskis enesest selle pildi teha. Ta oli rikas mees, aga nüüd lasi end kui waene patune alasti ja oma süüd tundes tuleleekides põlemas ning kahetsusmadu oma ihu purustamas maalida.

Ta ise walis pildile sarnase pealkirja ja lasi selle kirikusse üles riputada, kirikusse, mille ise oli lasknud ehitada. Tema ise oma tehtud ehituses wangis, tema wari, mida haud waiksusest ja rahust lahutas, et ta seal ripuks, kui hall tuleroaks saanud ehitus, werega maalitud minewiku kollatanud eha! Seni, kui kirik seisab, peab ka see pilt seal püsima, hirmuks, hoiatuseks ja järelemõtlemiseks teistele, kes juhtusid kirikut külastama ja seda pilti nägema . . .

Kiskusin end peaaegu wägiwaldselt lahti sellest paigast ja painajalikust mõjust, mis mind waldanud, ja juurdlesin weel selle saladusliku isiku minewikku. Selle isiku nimi oli tundmatuks jäänud. Mispärast? Nähtawasti soowis ta, et temast jääks järele ainult minewiku wari; wõi tahtis ta, et ta kehatu „mina“ näha oleks; wahest ehk ei soowinud ta seega oma perekonna nime häbistada. Tema suguwõsa, ta perekond — see wist oligi, kelle wastu ta eksinud, patustanud. Ma ei tea, kuidas mulle korraga see mõte tärkas, ja ma ei pääsenud enam oletusest, et see oligi ta süü ja kuritegu, mille oma perekonna wastu teinud, wõib olla wend wenna wastu.

Wahest andis mulle selleks põhjust lugu, mida olin korra waremalt kuulnud ja mis ka mitte wähem sügawalt minusse ei mõjunud. See sündis

kaugel põhjapool, seal kus asub mu kodupaik, ja kus talwel sajab rahet ja tuiskab lund.

Wanas linnas asus elatanud mees. Tal ei olnud naist ega last. Ta oli endine riigiametnik ja nüüd, mil ta wanaduse tõttu omast ametist oli wabastatud, elas ta pensioneeritud riiginõunikuna üksildase elu. Linnas oli ta tuntud isik ja oma iseäralduste tõttu tuttaw peaaegu igale lapsele. Aga ta isiklikust elust ja minewikust ei teatud midagi. Ta ise ei kõnelenud kellegiga ja ei käinud ka teistega läbi.

Kui ta wanaduse tõttu riigiteenistusest wabanes, ütles ta: „Nüüd algab mul hea põli, olles riigile koormaks.“ Sealjuures naeratas ta pilkawalt, kibedalt. Kuid naernud ei olnud ta õieti kunagi, wähemalt ei olnud seda keegi weel näinud; ka rääkimisega oli ta kitsi, ja kui ta seda wahete wahel siiski tegi, siis sündis see järsus ja karmis toonis. Üldse oli ta iselaadi kummaline wanamees ja teised inimesed ei näinud talle sümpatiseeruwat.

Kohtasime tihti tema metsa ja minu teenistusse minnes üksteisega, milletõttu teineteist ammugi hästi tundsime, ehkki seni weel küll ainustki sõna polnud wahetanud. Seal ta tuli — käed seljataga, suur pea rinnale wajunud, hallid juused lühikeseks lõigatud ja must tsilinder neile asetatud, sünge pilk maasse kiindunud, ilma paremale ja wasemale waatamata. Ta tulles pidin enesele tunnistama: seal tuleb mees, kes ei taha, et temasse puudutatakse, ja teda kõnetamisega segatakse, sest see, mis temas näib tegutsewat, ei salli teiste tähelepanu.

Et mingi asjaolu temas alaliselt tegutses, seda tunnistasid ta sünge nägu ja karmid näojooned,

milledes mängles alaline liikumine ja tõmblemine, tõendus mõtete rahutust tegewusest. Wahete wahel liikusid ka ta huuled ja tihti rääkis ta enesega kuuldawalt. Temast möödudes kuulsin teda wahest waljusti ja pilkawalt naerdes kõnelewat, nagu oleks ta kellegiga kõneluses olnud. Oli see isik weel elus, wõi puhkas ammu juba hauas?! —

Igatahes pidi see mees midagi rasket ja põrutawat olema läbielanud, see wana Mullins. Teistest eemaldudes, üksinduses saatis ta oma päewi mööda. Wõib olla peitus temas minewikuelu küllus, millest end elupäewade lõpul näis toitwat. Ta ei näinud ega kuulnud, mis ta ümber sündis, tal oli eneses küllalt fantaasiat.

Leidus seda temas? Sellest hetkest, kui mul oli wõimalus ta silmisse waadata, uskusin seda tõesti. Korra, kui jälle kohtasime, waatas ta mulle otsa, mida waremalt kunagi polnud teinud. Tagasiteel kordus sama lugu, kusjuures ta mulle terawalt silmi waatas. Aga milline waade! Silmad täis tuld ja rahutust, mida isegi kõrge wanadus ei olnud suutnud taltsutada, ega unustuse unesse wajutada. Ka mina ei wõinud seda waadet unustada. —

Ja just samal ajal teadis keegi jutustada asju temast, mis mu oletusi aina kinnitasid. Nimelt rippuda wana Mullinsi korteri seintel imekenad ja kallid pildid, kõik kuulsate kunstnikkude meistritööd; kuid keegi ei olnud neid seni näinud, peale ta wana talitaja, kes hommikul tuli ja õhtul jälle läks, sest ükski teine inimene ei olnud teda tänini külastanud. Erilist tähelepanu äratawat pilt ta magadistoas, mis kujutawat kahte poissi, ja kellest üks sarnaneda wanale riiginõunikule ene-

sele, kuna teine wõiwat ta wend olla, nii umbes lasewat nende näod otsustada.

Nii jutustati tasa, sosistades üksteisele ja lisati weel üsna tasakesti juurde, et magadistoas eesriidega warjatud seinal peituda midagi, aga mis nimelt, seda ei teatud, sest keegi ei tohtinud seda näha ja sellesse puutuda, isegi wana passija mitte. „On see surmanuhtlusega keelatud?“ küsiti. Kas just seda, aga wana Mullinsi wiha kartis igaüks, ja ta wõis kuri olla, seda teati isegi linnas jutustada! Nii siis ei uuritud neid kuuldusi lähemalt ja jäeti kõik saatuse hoolde.

Aga lapsi armastas wana Mullins, sellest teadsid lapsed jutustada, kuid seda tegi ta jälle omal iseäralisel wiisil.

„Kuidas omal wiisil?“ „Jah, noh,“ öeldi, „nii et teda lõpeks paluti sõprusest lastega loobuda.“ — „Miks?“ Jutustati järgmiselt: Linnas asus waestelastekodu, kus igaks jõuluks lastele kingitusi jagati. Ka wana riiginõunik wiis sinna igal aastal palju ja mitmekesiseid ilusaid asju, kuid tingimusega, et ta neid ise lastele kätte jagab. Seda lubati, kuid kõige lõpuks.

Kui juba jõulu küünlad hakkasid kustuma, tuli wana Mullins oma kompsudega. Need äratasid lastes suurt huwi ja nad oleksid rõõmu pärast hüpanud, kui mitte kartus riiginõuniku eest neid poleks seganud. Wana Mullins luges lapsed üle, kas tal igaühele asju jatkub. Siis istus ta toolile, ja enese ette naeratades hakkas asju põrandale paigutama ja neid sorteerima. Suur waikus walitses saalis. Kõikide silmad waatasid tema kui wana nõia peale. Weel kord waatas ta lapsed üle ja kutsus siis kaks poissi oma juurde. Ta wõttis

paberist toreda hobuse wälja ja andis selle ühele poisile. Kõik hüüdsid nagu ühest suust: Ah! ja teine poiss juba tammus kärsitult jalgadel oma kingitust oodates. Wanake wõttis nüüd paberist wäikese palli ja ulatas selle teisele poisile. Kõik ohkasid kaastundlikult. Kuid ta wõttis poisi oma käekõrwale ja sosistas talle midagi kõrwasse. Poisil oli peaaegu nutt waraks.

Siis sai üks tütarlaps pupe, suure ja ilusa, kuna teine ta seltsiline pidi pisikese pildiga leppima. Ja jälle tõmbas ta wiimase oma ligidale ja sosistas talle kõrwasse. Nüüd andis ta ühele poisile toreda kindralimundri, mütsi ja mõõga, kuna teine sai ainult lihtsa piitsakese, kellele jälle kõrwasse sosistas. Nii kordus see seni, kuni kõik olid midagi saanud. Ühedel oli suur rõõm, kuna teisi waldas kurwastus.

Sarnaselt oli ta juba mõnda aastat toiminud. Peale kingituste jagamist wõttis ta oma kübara, ja nagu ta waikides tulnud, nii läks ta waikselt kummardades jälle minema. Kuid need kurwastatud lapsed! Emadel oli nendega hiljem kodus raske ülesanne, et neid rahustada.

„Mis ta teile kõrwasse ütles?“ küsiti lastelt.

„Ära ole kade, kadedad lähewad põrgu!“ oli ta ütelnud.

Nii sündis see juba kolm aastat järgimööda. Kui ta nüüd neljandat korda jälle seda tahtis teha, siis palusid lastekodu juhatajad, et ta seda enam ise ei teeks, waid asjad nende kätte saadaks, milliseid nad siis endi nägemise järele lastele annaksid.

Seega aga ei olnud wanake nõus, waid ta läks koju ja istus üksi pimedas toas. Kuid kaua ei wõinud ta siiski sinna jääda, sest rahutus, mis

temas kees, ei annud talle asu. Ülestõustes läks ta alla õue peale, kus kohtas majaperemeest.

„Kas teie ei ole täna õhtul lastekodus kingituste jagamisel?“ küsis wiimane.

„Misjaoks minna majja, kus mind ei sallita! Ja, et ma nüüd lastele midagi kinkida ei saa, siis jätan midagi Teile: läbielamuse. Isand, teate — inimesel on waja läbielamusi, aga seda, mis keegi läbi elab, ei pea ta ainult peas pidama, waid sügawas südames hoidma. Kuid see puudub tihti inimestel. Kui tahetakse midagi alles hoida, siis peab selleks wastaw koht ehk ruum leiduma. Kui tahetakse elu omada, siis peab ka süda olema, kus elu wõib asetseda.

Aga selles seisabki inimkonna traagika, et tal ei ole südant, waid mingisugune mudalomp asub rinnus, kust igasugust mustust ja inetust esile tuleb. Kuid inimese süda ei tohi sarnases madalas seisukorras olla, waid ta peab sarnanema suurele, sügawale merele, milles peegeldub taewas, ja seega on tal igapäew ise wärw, kuid ainult selline wärw, milline on see üle tema kummitawal taewal. Temas peegelduwad päike, kuu ja tähed endi säraga, täna heledamalt, homme tuhmimalt. Seega on mere wärw tingitud taewasinast. On taewas, nagu meil põhjapool harilikult, hallikassinine, siis näeb ka meri sarnasena wälja; kuid lõunapool, kus taewas tumesinine, on ka meripind tumedam.

Sarnaselt osutub ka inimese südamega. Kui jumalik armastussära sinna paistaks, siis oleks maailm tänapäew sootuks teistsugune, siis taipaksid inimesed ka, mis see tähendab, kui Jumal ütleb: tuhat aastat on tema ees kui üks päew. See on imelik ütelus ja paljud ei saa selle tähendusest

õieti aru, isegi kui seda neile unes näidatakse. Aga keegi on kord sellest aru saanud, see oli apostel Johannes. Kui ta wanaks jäi ja kõige möödunud aja peale tagasi waatas, siis teadis ta, mis on elus kõige tähtsam, ja et ta wanaduse tõttu enam palju rääkida ei suutnud, siis kordas ta ainult lauset: „Lapsukesed, armastage üksteist!“ Ja paremat ei wõigi keegi enam teistele soowida, mis neid nende hirmsast haigusest wõiks parandada. Jah, see on auline sõna, auline, auline.“ Seega keeras ta ümber ja läks, nagu poleks kellegiga rääkinud, waid ainult enesega kõnelenud, nagu oleks ta unustanud, et peale tema ka weel teisi inimesi maapeal leidub.

Warssi pärast seda jõuluõhtut sai mulle õnn osaks wana Mullinsi lähemalt tundma õppida. Eriline juhus aitaks selleks kaasa. Ühel pärastlõunal koju sammudes möödusin aiast, milles asus wäike kahekordne maja, kus wana riiginõunik elas. Sügaw, pehme lumi täitis aeda, ja kaks last, suurem poiss ja wäiksem tüdruk, tegid seal lumemeest. Samas läheduses asus liuwäli, kust kuuldus suur kisa.

Aias aga walitses waikus. Lumemees oli walmis, toodi toast weel luud ja pandi talle kätte, mustad söetükid täitsid silmade aset, ja kõwer puutükk torgati piibuks suhu. Nüüd oli ta korras, ainult müts puudus weel peast. Poiss jooksis tuppa isa mütsi tooma.

Samal hetkel tulid poisid liuwäljalt kisades ja naerdes suure koera saatel. Korraga silmas keegi neist aedas lumemeest. Tema ja ta wend olid linnas tuntud rikka kaupmehe pojad — kenad, tragid poisid, aga wäga ära hellitatud ja üleannetud.

Nad wiibisid alaliselt koos ja ühes nendega suur Berhardiini koer, kes neid igalpool saatis.

„Hallo!“ hüüdsid poisid ja selle peale tulidki ka teised nende seltsilised liuwäljalt sinna. Ühed seisid aia taga, kuna teised olid aia peale roninud, isegi koer seisis aia najal püsti ja wahtis lumemeest.

Esiteks leppisid nad ainult waatamisega, kuid peagi jäi see neile liig igawaks ja hakkasid lumemeest lumepallidega wiskama.

„Mitte loopida ega katki teha!“ hüüdis wäike tütarlaps. Poisid aga wastasid sellele suure naerulaginaga, sest just sel hetkel lendas lumemehe piip suust ja kohe ka teine silm peast. Seal tuli poiss toast, pani piibu lumemehele uuesti suhu, asetas silma jälle omale kohale ja seadis mütsi pähe, mille oli toast kaasa toonud. Siis wõttis ta lnmepalli ja wiskas üle aia ühele poisile parajasti wastu pead. Nüüd algas korralik lumesõda. Poiss oli aias lumepallidega üsna ülekülwatud, nii et oma wäikese õekese wiimati käekõrwale wõttis ja majja warjule wiis. Aga lumemees ei wõinud põgeneda ja peagi polnud tast enam muud järel, kui lumehunnik. Kuid mütsi ei saanud nad siiski peast maha, see püsis endiselt seal. Kõik pallid olid nüüd mütsile sihitud ja warssi lendas ka see maha. Suur kisa tõusis, nii et isegi koer kaasa haukus ja hulus.

„Allons, apportie Neero! Apportie!“ hüüdis poiss. „Apportie! (too siia!) kordasid kõik teised, ja nad kihutasid koera, et ta pidi aeda hüppama ja sealt mütsi ära tooma. Kuid aed oli kõrge, millest koer ei suutnud üle hüpata.

„Meie peame ta üle aia aitama,“ hüüdsid poi-

sid, ja wups! oligi koer teinepool aia, kus mütsi hambu wõttis ja tahtis poiste juurde wiia. Kuid parajasti jõudis poiss majast tagasi ja haaras mütsist kinni, et selle koera suust ära tõmmata, aga see ei lasknud lahti. Poiss oli isa mütsi toast ilma loata ära toonud, ja nüüd täitis teda suur hirm, et müts rebeneb katki, ja siis on teada, mis sellele isa poolt järgneb. Ta karjus ja rebis; kuid ka koer, ässitatud poistest aia taga, ei jätnud järele, waid tõmbas kõige jõuga oma poole. Tekkis suur heitlus poisi ja koera wahel, kuna teinepool aia kostis wali naer ja koera julgustamine. Koer, mitte kuri loomupoolest, arwas, et poiss wallatab temaga ja hakkas õieti oma poole wedama, ja häkki olid nad suure hooga lumemehe wastu sattunud, mis ümber kukkus ja mõlemaid oma alla mattis.

Suur hõiskamine ja käteplagin tõusis aia taga, mis ei tahtnud enam waikidagi. See põrgukisa mattis sootuks tütarlapse nutuhääle, kes oma wennale appi ruttas ja aitas teda lume alt wälja ronida. Isa müts aga oli suures wõitlushoos katki rebenenud.

Samal hetkel kostis nagu kõuekärgatus. Wana Mullins põrutas palkunilt alla: „Teie kelmid ja üleannetud poisid seal aia taga, mis te seal teete, kas koristate oma koera!“

Kisa waikis ja poisid waatasid ehmunult hääle suunas. Korraga silmasid nad wana Mullinsi ja hakkasid kihistama. Kas märkas wiimane poiste hirwitamist tema suhtes, wõi mõjutas teda selleks mõni teine asjaolu, kuid korraga läks wanahärra palkunilt oma tuppa ja waewalt minuti möödudes tuli ta aias jälle nähtawale, hoides käes suurt nahast piitsa, millega hakkas koera nuhtlema, kes

huludes ja saba jalge wahele tõmmates jooksu pani.

Mis naljaga alganud, oli nüüd tõsise kuju omandanud. Poisid wäljaspool, eriti koera omanikud, sattusid omakord ärewusse, ja kui wanake nende lähedusse tuli, kisendas üks neist: „Härra Mullins, teatan oma isale, et meie koera lööte! Teie ei tohi koera lüüa! ütlen isale!“

Wanamees jäi korraga peatuma ja oma terawa pilguga poisi näkku puurides põrutas: „Sina ütled oma isale? Sa üleannetu, toores poiss! Enne tahan sinuga lähemalt kõneleda, sa —“ ja nende sõnadega ulatas ta üle aia, et poisi kraest kinni haarata, kuid see põikles rutulise liigutusega kõrwale.

„Teie häbematud,“ müristas riiginõunik, sealjuures aiale ronides, „piitsa olete ära teeninud!“ Ta tõstis tõesti käe piitsaga, nagu oleks tahtnud seega poiste karja sekka lüüa ja omas ärrituses oleks ta wissisti üle aia poiste kallale tormanud, kui mitte samal hetkel kellegi naisterahwa hääl poleks kuuldawale tulnud, mille tõttu ta oma käe piitsaga lasi pikkamisi langeda. See oli kaupmehe proua, kes oma poegade järele liuwäljale tulnud ja nüüd siit sarnase konflikti eest leidis.

„Aga, härra riiginõunik,“ kisas ta heleda häälega, „ma ei oleks seda Teist uskunud, kui nüüd ise oma silmega ei näeks, et Teie tulete tänawale minu poegi piitsaga peksma!“

Wana Mullins kummardas wäljakutsuwalt ja kergitas oma rohelisest sametist peakatet, üteldes: „Ja mina ei oleks ka seda uskunud, armuline proua, kui ei oleks oma silmega näinud, et Teie härras-

pojad wäljas tänawal nagu hulgused ja sissemurdjad toimiwad."

„Kuidas — sissemurdjad?" hüüdis proua ja waatas sealjuures küsiwalt oma poegade peale. Nüüd läksid need ema juurde ja seletasid ärritatult: „Seal oli tehtud lumemees ja talle müts pähe pandud; see oli maha kukkunud, ja Neero hüppas üle aia ning tõi mütsi siia."

„Ära waleta, sa üleannetu!" müristas wana Mullins wahele. „Müts ei olnud mitte maha kukkunud, waid teie wiskasite selle endi lumepallidega maha!"

„Kas on see siis sarnane taewani kisendaw ülekohus, kui lapsed lumepallidega lumemeest wiskawad?" küsis poiste ema trotsiwalt.

„Jah muidugi, armuline proua!" ütles wanamees, „jah, see on taewani kisendaw ülekohus, kui sarnased jõmpsikad, kes kui ahwid üles kaswatatakse, wõiwad teha, mis heaks arwawad, ja kahte wäikest last nende rõõmus segada ja neilt nende omandust rööwida. Sest mis on siis neil waestel lastel weel peale selle ilmsüüta lõbu wärskes õhus? Jah, armuline proua! See on nurjatus, mis teie noorhärrad on teinud. Tean wäga hästi, et lumemehel kui niisugusel pole õieti wäärtust, aga asi ei seisa selles. Lumemees kuulus neile wäikestele siin, kuid mitte Teie põngerjatele, kuulus neile, kes selle ise tegid. Teie poistel on kelgud ja uisud ning suur koer kui mägi, kuid neil wäikestel ei ole midagi. Et Teie suured poisid neile rahu ei anna, see on nurjatus! Ja et nad oma suure koera wäikeste peale ässitawad, see on nurjatus!"

„Aga kes siis koera ässitas?"

„Teie härraspojad, armuline proua. Jah, Teie

pojad ässitasid suure koera wäikeste laste peale! Taewas nuhelgu neid selle eest!“

Proua waatas jälle küsiwalt poiste poole.

„Meie ei ässitanud,“ kisendasid mõlemad nagu ühest suust. Neero ise hüppas üle aia.“

Nüüd oli wanakesel kord omi silmi pärani ajada, ja ta tegi seda nii, et ainult silmawalged paistsid.

„Teie walelikud!“ ütles ta kähisedes. „Wõi teie ei ässitanud teda? Ta ise on aeda hüpanud?! Endi kätega tõstsite ta üles ja aitasite üle aia.“

„Härra riiginõunik,“ — katkestas teda proua. Kuid wanamees ei lasnud end segada. „Nägin seda ise. Enda silmega nägin seda!“

„Härra riiginõunik,“ — kordas proua terawal toonil, „Teie seletus läheb minu poegade omast kaugelt lahku, ja mu pojad ei waleta.“

Wana Mullins naeris kurjalt. „See näib Teid huwitawat, armuline proua“ — ja ta tegi jälle pilkawa kummarduse — „kuuldes, et Teie pojad waletawad nagu trükitud.“

„Teie eksite! Mu pojad ei waleta, härra riiginõunik.“ Wiimane astus aiale nii ligi kui wõimalik ja ütles: „Armuline proua,“ — ja ta suured, leekiwad silmad kiindusid proua näkku — „Teie kuulete, et ma seda Teile ütlen, ja ma olen wana mees, ja“ —

„Ja minu pojad on ausate inimeste lapsed ja ei waleta, ja Teie“ — seal katkes proua hääl.

„Ja mina?“

„Ja Teie — Teie ei pea seda mulle pahaks panema, härra riiginõunik, terwe ilm teab, et Teie olete“ —

Samal hetkel astusin ma wälja. Olin kõike seda sõnadewahetust ja asjakäiku algusest lõpuni

kuulnud ja näinud. Aimdus ütles mulle, et pean wahele astuma, kui ei taha lasta awalikul tänawal mõnda inetut wahejuhtumist sündida.

„Lubage, armuline proua, mulle kui erapooletule pealtwaatajale mõni sõna selgituseks.“

Kõikide lahinguosaliste pilgud suhtusid üllatatult minu suunas.

„Olen algusest peale käesolewat wahejuhtumist jälginud ja pean tunnistama, et see ei ole sugugi liialdatud, mis härra riiginõunik on wäljendanud. Koer ei hüpanud ise aeda, waid poisid on endi kätega teda üle aia aidanud ja ässitanud mütsi lumemehelt langedes ära tooma.“

Sügaw waikus järgnes neile sõnadele, nagu oleks kraanat lõhkenud, ja kõik waatasid ümber, millise mulje see kellegile jättis. Siis haaras proua oma poegade kätest kinni ja ilma sõnagi lausumata pööras nendega linna poole tagasi. Wana Mullins waatas neile järele, awas siis aiawärawa ja lasi koera wälja, kes kogu aeg ta seljataga seisnud ning nähes, et tahtsin jälle oma teed minna, ulatas mulle üle aia käe.

„Palun, astuge minu poole sisse.“

Oli see nüüd minu waheleastumine tema kasuks, wõi midagi muud, et ta mind enese poole kutsus, seda ma ei tea, ja ma ei suutnud enesele sugugi ettekujutada, mis pidin tema juures peale hakkama. Aga ta sügaw häälekõla sisaldas eneses midagi paluwat, ja ma astusin sisse.

Aias seisid üksteise wastu surutult mõlemad wäikesed lapsed, purustatud mütsi käes hoides ja silmad pisarais. Wana Mullins wõttis mütsi oma kätte. „Hm! Puru, puha puru,“ lausus ta.

„See on isa müts,“ nuuksus wäike mees, „ja

kui isa koju tuleb“ — „Siis saad hea nahatäie!“ lisas wanamees juurde, sealjuures minu peale waadates. Ta puhastas poisi lumest puhtaks ja ütles: „Sa ei oleks pidanud isa mütsi selleks tarwitama, sest mis inimeste jaoks, seda ei wõi lumemeeste tarwis kasutada.“

Ta asetas end mõlemi lapse wahele, wõttis ühe oma paremale ja teise wasemale poole ja surus neid õrnalt enese wastu. „Nüüd jätke nutt, teie ei ole süüdi, et müts lõhki käristatud, seletan seda ise isale ja ostan talle uue mütsi, siis on kõik jälle hea.“

Ta astus lastega majja, mille alumisel korral elasid laste wanemad. Tema koputamisele ei wastanud keegi, ja et uks ei olnud lukustatud, siis awas ta selle ja waatas tühjasse kehwasse tuppa.

„Kas ema ei ole kodus?“ küsis wana Mullins.

„Ema on linnas pesu pesemas,“ wastas wäike tütarlaps. Wanamees lasi pea langeda, ja iseäralise raske liigutusega pööras ta oma näo minu poole; ta silmis põles jälle tume tuli, mida waremalt juba olin seal näinud. „Waadake,“ ütles ta surutud häälel, „need poisid“ — ja ta tähendas peaga linna poole, — „lähewad koju, neil wõetakse märjad riided ja saapad ära ja antakse kuiwad asemele ning tuuakse sooja kohwi ehk teed; aga need siin peawad minema poolpimedasse, külmasse tuppa, kus neid ema ja isa ega keegi ei oota ja neile teisi riideid ei waheta ega lonksugi sooja jooki ei anna, küll aga wõimalikul korral neile hea keretäis osaks saab.“

Samal hetkel astus uksest sisse riiginõuniku perenaine, kes tuli oma pärastlõunasi talitusi tegema. Rõõmuwine libises üle wana Mullinsi näo.

„Teie tulete parajal ajal," ütles ta. „Tehke kohe kohwi, aga tubli kannu täis! Siin on paar saksa, kes kohwi wajawad, eks ole nii, meie tahame kohwi?" Sealjuures waatas ta nii usaldawalt laste silmi. „Ja siis minge pagari juurde," lisas ta oma passijale juurde, „ja tooge sealt saia ja kooke, aga suure hulga!"

Siis istus ta kojas leiduwale pingile, wõttis poisi ühele ja tüdruku teisele põlwele, surus nende pead õrnalt oma rinna wastu ja ütles: „Teie olete õde ja wend. Kas teie ka ühteteist armastate? Jah, eks ole tõsi, teie armastate teineteist. Kõik inimesed peawad ühteteist armastama, kuid õde ja wend peawad seda iseäranis tegema." Ta tõstis oma pea üles ja tuhm, troostitu pilk paistis sealt. „Õed-wennad, kes ühteteist ei armasta lähewad põrgu." Sellele järgnes sügaw waikus, mida segas passija tagasitulek, kes kandis käes suure kotitäie kooke ja saiu. Wana Mullins tõusis pingilt.

„Nüüd lähme üles kohwi jooma," ütles ta, ja minu poole pöördes lisas juurde: „Kas Teie ei tahaks meiega ühes tass kohwi juua?" Mulle tundus wõimatuna talle ei ütelda. „Heameelega, härra riiginõunik," wastasin ma. Ta sirutas mulle käe ja minu oma surudes ütles: „Tänan Teid!"

Mõlemad wäikesed ronisid meie ees trepist üles ja meie järgnesime neile. Järgmisel hetkel wiibisin selles saladuslikus ruumis, millest linnas sosistades jutustati, nagu asuksid seal pahad waimud. Kuid see ei näinud sugugi selle järele wälja — arwa olen sarnast lahket, kena tuba näinud. Seinu katsid ülewalt alla tõesti kunstiwäärilised pildid, kuna laual ja toolidel leidusid pildial-

bumid suurepäraste pildikogudega. Hämaruse tõttu, mis toas walitses, wõisin ainult pealiskaudselt neid silmitseda, aga kui passija süütas suure laelambi, wõimaldus mulle neid kunstisünnitusi lähemalt waadelda. Need olid kõik kuulsate meistrite teosed, niihästi wanemast kui uuemast ajajärgust, esikohal maastikud, siis fantastilised sünnitused, kõik meisterlikus wäljawalikus ja kooskõlas.

Olin wäga üllatatud, sest ei olnud oodanud siit sarnaseid kunstiwäärtusi leida. Wana Mullins oli tasa mu seljataha astunud ja küsis.

„Kas meeldiwad Teile?“

„Jah,“ wastasin, „ei uskunud, et siin sarnased suurepärased meisterteosed leiduwad.“

Kibe naeratus mängles ta suunurkes, nagu tahaks ta ütelda: „Seda usun ma ka,“ aga ta ei lausunud sõnagi, waid lasi oma pilgu ühes minuga üle piltide rännata.

„Milline ilus, sügaw, waikne kunst,“ sõnas ta nagu mõtteis enese ette, „kõik, mida enesele ettekujutad, sarnaselt kunstis wäljendada. Esiteks pilt enese fantaasias kokku seada ja seda siis lõuendile manada, kriips kriipsu järele tõmmates täis andumist ja armastust enese töö wastu! Ja sealjuures kõike unustada, mis wäljas sünnib, kogu inimmassi ta askeldusiga, tegemistega ja mõttetega“ — ta waikis.

„Wahest olete ise, härra riiginõunik, nende piltide looja?“ küsisin.

„Kas Teie ei tea, et olin eluaja riiginõunik ja see ei sobi hästi kunstiloominguga,“ wastas ta pomisedes.

„Teie olete kirjanik?“ küsis ta omakorda minult wäikese waheaja järele.

„Jah, ma olen kirjanik.“

Wahepeal oli kohwi walmis saanud. Passija koristas albumid laualt ja asetas tassid ja taldrekud asemele.

„Nüüd, lapsed, kohwi jooma!“ Wana Mullins wõttis wäikese tütarlapse käest kinni, asetas teda toolile ja seadis üsna laua ligidale. Samuti tegi ta ka poisiga, kuna passija neile tassid täis walas. Siis wõttis ta koogitaldreku ja ulatas neile kooke, kuid nähes, et lapsed olid tagasihoidlikud ja kartlikud, andis ta neile koogid peosse ja julgustas sööma.

„Kas maitseb, lapsed?“ küsis ta, „kas maitseb?“

Mõlemad wäikesed näokesed pöördusid tema poole, ja õnnelik naeratus säras nende silmist. „Jah, wäga hästi,“ ütlesid nad rõõmsalt.

Wana Mullins naeris rahulolles. Siis wõttis ta kooke, mässis paberisse ja ütles: „Wõtke need ema ja isa jaoks kaasa, teine kord tulete jälle üles minuga kohwi jooma, eks ole?“ Lapsed tänasid, ja wanake wõttis nad jälle oma käekõrwale, surus neid enda wastu ja ta huuled sosistasid: „Oh, oh, oh!“

Minu poole pöördes ütles: „Nüüd saadan nad alla, Teie teate — selle mütsi suhtes; tulen kohe tagasi ja siis joome kohwi.“ Seepeale läks ta lastega alla ja tuli pea jälle teise ukse kaudu tagasi. Siis käis paar korda toas edasi-tagasi ja jäi mu ette seisma.

„Paljude aastate eest, kui suurwürst meie linna külastas, andis ta mulle kätt. Suur au, eks ole?“ ütles ta pilkawalt naeratades. „Aga kui ennist see wäike poiss oma pehme, sooja käekese mu

peosse pistis, siis oli see mulle kümme korda suurem au, kui sel korral, mil suurwürst mulle oma külma käe ulatas.“ Siis käis ta jälle mööda tuba ja jatkas kõnelust.

„Inimesed kirjutawad suuri, pakse raamatuid, kisendawad kõneledes oma hinge seest wälja, täidawad terwed ajalehed endi kirjutusiga, kuidas walitsewat häda wähendada ja inimkonda aidata. Oh neid pealiskaudseid, sõgedaid südameid! Kas ei seisa see meie kaasinimeste nägudel kirjutatud? Kas ei wõi sealt lugeda, mis kellegil puudub ja milles wõib igaüht aidata: Täida oma ligemise süda õnnega!“

Seda wäljendas ta nii waljusti, nagu oleks wäljas müristanud. Sealjuures seisis ta keset tuba, leegitsewad silmad kaugusse pöördud, parem käsi ettepoole wäljasirutatud, nagu mõni meeleparanduse jutlustaja, wõimsalt, kütkestawalt ja liigutawalt.

Waikse imestusega waatlesin seda wana ja imelikku meest. Pikkamisi lasi ta oma käsiwarre langeda, pikkamisi pöördusid ta silmad jälle kaugusest tagasi minu peale.

„Läheb see Teile igawaks kuulda?“ küsis ta.

„Ei sugugi mitte,“ wastasin ruttu.

Ta astus mulle sammu ligemale ja raskelt hingates ütles:

„Ma pean Teile midagi ütlema, — Teie sümpatiseerute mulle. Oleme mõnikord wäljas ühteteist möödaminnes kohtanud ja sealjuures olete end minu wastu teistsugusena ülalpidanud, kui teised. Need teised ei lähe kunagi üksinda, waikides, waid ikka nagu hakid naerdes, lärmitsedes ja juteldes. Ja kui nad mind kohtawad, siis tähendawad nad

üksteist tõugates: ‚sealt tuleb see hull wanamees,' ja siis naerawad nad. Ka Teie olete mõnikord minust möödunud, kuid mitte pilkawalt muiates, waid waikselt ja tõsiselt, nagu mõeldes: ‚Ma ei taha seda wanakest segada.' Olen seda küllalt hästi märganud. Tean, mida inimesed minust mõtlewad ja räägiwad. Aga kõigest sellest ei ole pooltki tõtt, nagu kõik ei ole tõde, mis inimesed üldse räägiwad. Olen küll iseäralik ja tahumata, see on tõsi, aga — ainult wäliselt, seesmiselt wõib olla mitte nii."

Wiimseid sõnu oli ta poolsosistades wäljendanud, kuid ma sain temast aru, ja kui ta edasitagasi käies teda waatlesin ja mõtlesin, mis ma temaga olin juba läbielanud, mõistsin, mis ta mõtles, ja andsin talle waikides õiguse.

„Ja täna," jatkas ta käies kõnelust, „kõige selle juures, mis sündinud, ja kuidas Teie sealjuures esinesite, see meeldis mulle. Teie tähelepanu suutsid köita mõlemad wäikesed lapsed lumemeest tehes, ja jõhkrad poisid neid segades. Iga teine oleks ükskõikselt möödunud. On ju need ainult lapsed ja laste asjad, mis on ühel mõistlikul inimesel seega tegemist. Jah, aga kes lastest ei märka õppida, täiskaswanuist ei õpi see kunagi. Täiskaswanud nagu ei olekski enam inimesed. Igal neist on oma elukutse ja see on saanud neile iseloomuks. Õiget loomuolemist neil enam ei leidu. Kuid laps on see puhas inimtaim, kes ilmale tulles omab puhta loomuse, see on inimene. Kes oskab teda tähelepanna, see õpib asju, mida ta terwel eluajal ei unusta."

Jälle kadusid wiimased sõnad waiksesse sosinasse, ja ma märkasin, et see kordus siis, kui ta

sõnad ja mõtted puudutasid teda ennast. Läbi magadistoa ukse, mille ta saali tulles oli awali jätnud, wõisin oma waadet sesse tuppa suundada. Wäiksel laual seinaääres asus lamp, mille passija oli äraminnes põlema jätnud ja selle helk walgustas pilti, mis lambi kohal seinal rippus. Pilt kujutas kahte poissi, üks suurem ümmarguste, punaste põskedega ja särawate silmega, teine wäiksem kitsa, kahwatu näoga, wäsinud ja paluwa pilguga. Pilt, millest juba waremalt olin kuulnud, kujutas wana Mullinsi, nagu ta lapsena olnud — terwe ja priske. Ja teine nõrgem, see oli tema wend. Mu pilk kiindus pildisse. Kas see pilt wäljendas traagikat, millist ta ei wõinud terwel eluajal unustada? Oli see, mida wana Mullins kõneles, ühenduses selle pildiga?

Kas märkas ta, et pilt mu tähelepanu paelus — seda ma ei tea, kuid ta ei lausunud sõnakestki. Wiimati istus ta ja kõneles edasi.

„Teie toimisite teisiti, kui teised, ei möödunud ükskõikselt, waid peatusite ja jälgisite terwet sündmust. Kõike seda nägin ma omast aknast. See on inimene, tunnistasin enesele, tal jatkub tähelepanu lastele; et Teie ainult lihtsast uudishimust peatuma ei jäänud, seda märkasin Teie näost. See peab olema inimene, nagu ta olema peab, ütlesin enesele, kel laste jaoks aega jatkub. See peab olema seesmiselt peenetundeline inimene, kes lapsi tõsiselt wõtta tahab, peab seesmiselt peenetundeline olema. Ja see on lausa õnnetus," — ta paisutas korraga jälle oma kõuehäält — „et sarnaseid peenetundelisi inimesi leidub nii armetult wähe. Kui nii wana ollakse, nagu mina olen, ja möödunud aja peale tagasi waadatakse, siis selgub,

kui äärmiselt wähe on kohtatud sarnaseid seesmiselt peenetundelisi inimesi laias ilmas! Kellegil ei leidu midagi oma kaasinimese jaoks. Kõik keerlewad aina enese ümber ja toimiwad ainult endi huwides. Nii karmid, üksluised ja okkalised.

Jah, nad on karmid ja ükskõiksed, need kaasaja inimesed, nad ei näe endi kõrwal kahwatuid lapsi, neil ei ole kaastunnet lesknaiste puuduse ja wiletsuse wastu, ega kõrwu abipalujatele häältele — ainult löök löögi peale, halastamatult, karmilt, ja kui mõni ka jalaalla jääb, seda ei panda tähelegi. Ja kui see juhtus mõni laps olema — noh, mis siis, ta on ju wäike, kellel on siis mahti sarnast taimekest tähele panna, ja kuigi talle jalaga peale astun, ega ta sellest weel sure — kaswab jälle, paraneb jälle."

Ta peatus hetke.

„Kuid selles seisabki eksitus, sest pahatihti ei kaswa sarnased jalalöögid enam wälja ega parane. Leidub õrnatundelisi hingi, kes ei kannata sarnaseid lööke. On nad korra wigastada saanud, püsiwad haawad eluaeg, terwe eluaeg."

Ta astus laua juurde, mille ääres istusin. Lai rind tal lainetas, kuna pilk kiindus kaugusse. Ta sarnanes ääreni täis nõule, mis iga silmapilk ähwardas hakata üle ajama, kuid millele kaan tugewasti peale wajutatud. Ma ei liigutanud end, sest aimasin, et kui millegiga ta tähelepanu enesele tõmban, siis segan wõitlust, mis ta hinges näis möllawat, hinges, mis sarnanes õrnale lapsehingele.

„Teie olete inimene," alustas ta jälle kõnelust, „kel on sarnaste tundeliste asjade jaoks tähelepanu. Niisuguste inimestega wõib rääkida, niisugused inimesed wõiwad kuulata. Kas tahate kuulata?"

„Kui tahate jutustada," wastasin ma, „siis wäga heameelega."

Jälle nokutas ta oma halli peaga, aga ta ei waadanud minu suunas. Laua juurest astus ta toa pimedamasse nurka minu seljataga. Seisis ta seal, wõi istus, seda ma ei tea. Mulle tundus, nagu ei oleks ta tahtnud, et teda waadatakse. Ja pimedast nurgast mu seljataga hakkas ta kõnelema.

„Oli korra kaks last. Kaks poissi — wennad. Lastel olid wanemad. Kui ütlen wanemad, siis mõtlen seega, et nad peaksid inimesed olema selle sõna otsekoheses mõttes. Kuid tegelikus elus on see pahatihti teisiti. Isa ja ema on kumbki omaette inimene, ja inimesed on mitmesugused. Nimetatud laste isa oli ametnik — õigusteadlane, ja õigusteadlased on rohkem ametnikud, kui teised keegi. Kes tahab hea õigusteadlane olla, see peab mõtlema, nagu matemaatiker, ja on ta seda oma eluaeg teinud, siis muutub ta wiimati mingisuguseks mehaaniliseks objektiks.

Kui isa kohtusaalist koju tuli omas mustas ametifrakis ja aktimapega kaenlas, siis selgus, mis selle musta kuue all peitunes, ja igakord tundus siis, nagu oleks keegi jääd raiunud ja selle terawad killud lendasid ümberringi laiali ja tabasid alati kuhugile, kas nägu wõi silmi, kuid ikka sinna, kus nad häda tegid.

Ta oli nõunikuks kõrgemas kohtuistantsis, ja wäga silmapaistew senati president; sealjuures oli ta auahne, uhke ja wäga äkiline, kuid seda ei lasknud ta palju wälja paista, waid esines alati kinnisena ja üksluisena, millisena istus senati laua taga. Sarnasena osutus ta kogu oma eluaeg. See asjaolu on aga nagu tuli, mis leegitseb kaewanduses, mida

püütakse lämmatada ja kinni matta, mis aga siiski sisemuses edasi lõõmab ja parajal juhusel wälja lööb ning kõik häwitab.

Oma noores põlwes oli ta kena, tore, pikk mees, ja seega on ka seletataw, et tal sarnane naine oli. Sest see naine — jah, see oli suurepärane, wõrratu naine. Ma ei tea, miks mulle ei meeldi, kui inimesed omast „ilusast emast“ räägiwad. Ema nägu on midagi muud, kui ilus — see on püha. Olen juba 70 aastat wana ja kui mõtlen, palju aega sellest juba möödunud, mil teda enam siin ei ole, siis tundub see terwena igawikuna. Aga weel nüüdki, kui üksi olen, käin, wõi öösiti oma asemel unetult leban, siis näen ta nägu, nagu sel päewal, mil need kaks wenda said pildile maalitud. See oli ühel suwisel päewal. Ta istus meie wastas, kübar paelapidi käsiwarrel ja heegeldas. Üle oma töö waatas ta tihti meie peale ja nägi nii rõõmus ja õnnelik wälja, nagu ta hiljem seda enam kunagi ei olnud, kunagi enam.

Ema soowil sai see pilt maalitud, isa ei olnud seda kunagi tahtnud, wähemalt ei tahtnud ta wanemat wenda pildile, sest —.

Aga, nagu öeldud, oli ka emal omad soowid ja tahtmised, kuid need erinesid sootuks isa omadest. See oli nagu soe, mahe lõunatuul, mille mõjul kõik elutsema hakkab, mis külmast põhjatuulest kängu jäänud.

Emal oli fantaasiat, kuid isal polnud sellest aimugi. Sel ajal, kui pilt maaliti, oli kõik weel heas korras: wennad armastasid ühteteist õrnalt ja mängisid alati üheskoos. Aga hiljem — wäike armastas suurt ikka, aga see teine. — Sel päewal oli weel kõik hea, suurem hoidis wäikese kätt

oma käes ja ütles: „Nurri, istu wagusi, muidu ei wõi sind hästi maalida.“ Ja wäike naeris, kuid see naer tundus, nagu oleks tal walus sealjuures. See oli ka nii, sest ta oli põdura terwisega, mida aga suurem tol ajal weel ei teadnud. Seda sai ta alles hiljem teada, kuid siis oli juba hilja, siis oli kõik möödas — kõik möödas! —

Sel päewal aga, kui ta ütles: „Nurri, sa pead rahuliselt istuma,“ oli wäike wend õnnelik. Ta armastas wäga oma suuremat wenda ja rõõmustas, kui see teda Nurriks hüüdis, sest siis teadis ta, et wend ta wastu oli hea. Ja rohkem ta ei taht-nudki, see õrnatundeline, armastaja hing, kui ta wastu ainult hea oldi.

Ta rippus wäga oma wanema wenna küljes ja waatas imestusega selle poole üles, sest see wõis palju teha, mida ta ei wõinud. Wanem wend oli ka märksa suurem ja tugewam, tal olid punased põsed ja lai rind, kuid wäikesel selle wastu oli kitsas, haiglane rind ja kahwatud paled.

Kui nad kõrwuti käisid ja Nurri ei jõudnud sammu pidada, siis wõttis wend teda käekõrwale ja läks aeglasemalt. Seda tegi ta waremalt, aga hiljem mitte enam. Hiljem, kui ta kuulis, kuidas wäike wend ta kõrwal hingeldas, tegi ta, nagu ei kuulekski seda, ta ei annud talle oma käe ega läinud pikkamisi, see üleannetu kelm.

Kuid wäike wend ei imestanud üksi suuremat wenda selle tõttu, et ta oli suurem ja tugewam, waid see oskas nii palju ilusaid mänge, milliseid koos mängisid. Ikka jälle leidis ta midagi uut ja huwitawat, mida ise wälja mõtles, kuid wäike ei osanud midagi sarnast. Kui nad käsikäes läksid metsa ehk mere äärde, wõi paha ilmaga kodus

mängisid, ootas wäike ikka waikselt ja kannatlikult, mis teine täna jälle uudisena esitab. Ja kui see talle siis midagi ütles, särasid ta silmad, ja oma jõudu kokku wõttes püüdis ta täpselt suurema wenna korraldusi uue mängu suhtes täita.

Nad mängisid kõike wõimalikku, eriti „kaupmeest“. Selleks läksid nad mere äärde, mille läheduses linn asus. Seal korjasid nad wäikesi walgeid kiwikesi, millised pidid raha aset täitma. Kummal neid rohkem leidus, see oli muidugi rikkam ja wõis seega ka rohkem osta. Kodus oli kaubamaja, kus leidus igasuguseid maiuskaupe, nagu mandleid, rosinaid jne. Ema etendas kaupmehe osa, kes oma lastega kaasa mängis, kuid isa ei teinud seda kunagi. Harilikult sammus ta tähelepanu pöörmatult oma aktite kimbuga toast läbi. Kuid korra jäi ta mängijate juurde seisatama, et nende tegewust jälgida. Teadagi märkas ta kohe, et wanemal wennal oli rohkem kiwa ja wõis seega enam osta, kui noorem, seepärast ütles ta: „Sarnane mäng pole midagi wäärt; muidugi on suurem teisest ees.“ Siis wõttis ta kastist peoga rosinaid ja andis wäiksemale wennale. See aga tegi pika näo ja waatas üsna hirmunult suurema wenna peale ja ei tahtnud neid wastu wõtta, teades, et see ei ole õige. Isa aga tõstis ta pea üles ja ütles: „Noh, Hansuke, mis sa ootad!“ — Nurri õige nimi oli Hans —. Seal wõttis ta rosinad ja pistis mõned neist suhu. Sealjuures waatas ta ikka wenna peale. Ja niipea, kui isa oli toast lahkunud, jooksis ta wenna juurde, pani mõlemad käekesed ta ümber kaela ja sosistas talle kõrwasse: „Ma tean, et see ei olnud õige. Olen ainult paar rosinat söönud, panen kõik jälle tagasi.“ Ta jooksis tõesti

kasti juurde ja pani kõik tagasi, mis isa talle oli annud. Siis jäi ta sinna seisma, nagu oleks mõne kuriteo teinud ja waatas oma wenna otsa, kes keset tuba seisis ja teda nagu tähelegi ei pannud. Seal küsis ta waikselt: „Kas meie nüüd enam edasi ei mängi?“ Teine raputas pead ja ütles: „Ei! Ja ma ei taha enam üldse mängida!“

Ja kui wäike seda kuulis, jäi ta üsna waikseks, ja siis hakkas ta korraga nutma, kibedasti nutma ja jooksis ema juurde, peitis oma pea ta sülle ja hüüdis: „Ma ei wõi ju midagi sinna parata! Ma ei wõi ju midagi sinna parata!“

Ja teine -- see teine, wanem wend — kui ta oleks seda tolkorral teadnud, mida nüüd teab, et ta seda häält, millega wäike wend hüüdis: „Ma ei wõi ju sinna midagi parata!“ kuuleb ja ikka jälle kuuleb, terwe oma eluaja ja praegugi weel, mil ta juba 70 aastat wana, kuuleb, nii mitmelgi uneta ööl kuuleb — siis oleks ta tulnud ja temaga edasi mänginud ning talle ütelnud: „ Ei, ei, sa wäike, õrnatundeline hing, sa ei ole süüdi, ma ei taha sulle paha teha ega su seisukorda raskendada, sest sul on juba selletagi küllalt kannatada.“ Aga, et ta kõike seda tolajal weel ei teadnud, siis ei tulnud ta ega mänginud noorema wennaga edasi. Jah, ka siis, kui ema teda kutsus ja talle kurwalt otsa waatas, öeldes: „Ära ole nii inetu oma wenna wastu; waata, kuidas ta kurwastab!“ — ka siis ei tulnud ta, waid raputas pead ja jooksis toast wälja. Nagu koer jooksis ta wälja, ja tal oli tunne, kui oleks talle nagu koerale jalahoop antud, ja see oli isa ütelus: „Muidugi on suurem poiss wäikesest eest!“ ja toon, millega seda wäljendati, külm, läbilõikaw toon, millist ikka jälle

kuuleb, kui öösiti magada ei wõi, see oli nagu jääkillud, mis wastu silmi lendawad ja sealt südamesse.

Peale „kaupmehe“ mängu oli neil weel mitmedki teised, nagu „salakaubawedaja ja piiriwalwur,“ „jahipidamine“ ja „posthobused“. Eriti meeldis Nurrile wiimane mäng, mil wõis wäikesel wankril mööda tänawaid sõita. Neil sõitudel juhtus ikka õnnetus, et wanker teatud tänawa nurgal ümber läks, ja wäike kartis igakord pisut, kui sellele kohale lähenesid, kuid see walmistas talle siiski rõõmu, sest häda ei saanud ta kunagi.

Kuid kenam kõigist mängudest oli siiski „madrusemäng“. Seda ei wõinud igal päewal mängida, waid ainult siis, kui oli tuulene ilm; ja mida tugewam tuul, seda parem. Siis läksid metsa, kus kaswasid põlised niinepuud. Ühe sarnase otsa ronisid nad, mis oli neile laewaks. Puu ligidale jõudes käsutas suurem: „Kõik mehed pardale!“ ja wäike kordas jälle: „Kõik mehed pardale!“ ja jooksis siis nii ruttu kui wõis, et puu otsa ronida. Aga see oli talle raske ülesanne, ehk küll puuoksad wõrdlemisi madalale ulatasid, sellegipärast pidi suurem teda aitama üles ronida. Siis kõlas komando: „Madrused toppi!“ ja nad ronisid kõrgele puulatwa, mis kanges tuulehoos tugewasti edasi-tagasi kiikus. „Torm on wali!“ hüüdis suurem, mida wäiksem jälle järel kordas. Siis wõtsid nad endi taskurätid wälja, sidusid nurkapidi kokku ja moodustasid sarnaselt purje, mille siis nii seadsid, et tuul selle sisse puhus. „Nüüd purjetame!“ hüüdis wanem, „nüüd purjetame!“ ütles wäike.

Ja kui nad sarnaselt mõni aeg olid purjetanud, siis ronisid nad weel kõrgemale puulatwa, ikka

kõrgemale, kuni selle wiimase tipuni. Seal oli suurpärane istuda, sest oksad kaswasid mitmele poole ja sünnitasid hangutaolise mooduse, mille keskel wõisid mõlemad aset wõtta. See oli laewakajut. Ja kui nad seal istusid, ja wäike pisut kartis, siis hoidis ta ühe käega oksast ja teisega wenna ümbert kinni, tugewasti, tugewasti, ja kui ta siis end kõwasti wanema wenna wastu surus, siis kuulis see, kuidas ta wäike süda tugewasti tuksus: põks, põks, põks, nagu kartlik lind, wõi kellatilguts, ruttu, ruttu. Kuid sellest sain alles siis õieti aru, kui see kell enam ei käinud ja tilguts juba seisis. Tolkorral aga ei osanud seda enesele seletada. Tolkorral olin ka ise laps, ja selle üle, et mõni laps wõib surra, ei mõtle terwe laps kunagi.

Kui mõlemad poisid endi „kajutis“ istusid ja tuul neid siia ja sinna kõigutas, siis küsis Nurri mõne silmapilgu möödudes: „Kuhu me nüüd sõidame?“ Ta teadis, et pidi nii küsima, sest see kuulus nii mängusse. Ja siis ütles teine: „Nüüd sõidame Indiasse.“ Ja igakord teadis Nurri, mida pidi sellepeale wastama ja tegema, ning ta tegi seda alati täpselt. Kui teine ütles: „Terawmägedele!“ siis hakkas ta lõdisema, nagu oleks tal külm, ja hüüdis: „No jah, sellepärast ongi nii külm! Huu! Ja sealt tulewad jääkarud, neid peame maha laskma. Põmm, põmm!“ — Kui teine jälle tähendas, et sõidawad Indiasse, siis ähkis ta palawusest, pühkis higi otsaesiselt ja ütles: „Puh, kui palaw! Waata seal on ju Kalkutta linn, nüüd peame teretama.“ Nad wõtsid mütsid peast ja wibutasid neid tuule käes, ja wäike naeris, nii et ta nõrk keha wabises.

Kõike seda oli wanem wend ise wälja mõelnud. Nii sõitis ta oma wäikese wennaga läbi laia maailma ja jutustas talle kõike, mis seal näha, ja kõik, mis ta jutustas, seisis elawalt teisel silmi ees. „Nüüd sõidame läbi India ookeani," jatkas wanem; „see on nii sinine, et kui käsi sellesse kasta, siis on ta wälja wõttes sama sinine, nagu oleks tindisse kastetud. Ta on wäga sügaw — küll kakskümendtuhat miili. Ja selle põhjas on imeilus. Seal on suured aasad ja nurmed, kuid need ei ole rohelised, nagu meil siin, waid sinised. Neile aasadele lähewad merimehed jalutama ja jahile. Ja nagu siin peetakse jahti põtrade ja hirwede peale, nii tehakse seal kaladega, kuid teadagi ei surmata neid püssiga, sest see ei läheks wees lahti, waid odaga. Need on aga kullast ja nende terawots on tehtud diamandist. Kuid nüüd tõuseme ookeanipõhjast," jatkus kõnelus, „ja saabume Hiinamaale. Seal jooksewad hiinlased ümber, ja nad on nii kollased, et nende pead näewad wälja, nagu sidronid, ning silmad on nii wäikesed, nagu pisikesed mustad rosinad. Nüüd tuleme suure müüri juurde, kus peal jooksewad walwurid, ja need ei lase kedagi üles ega alla, kes ei tea märgusõna. Ja märgusõna on: ‚Plumpuding'."

Igakord, kui Nurri seda sõna kuulis, sattus ta sarnasesse naeruhoosse, et jäi naerust üsna nõrgaks, ja toetas oma pea wenna wastu, ja et ta enam ei jaksanud naerda, siis hoigas ainult: „Oh — oh — oh!"

„Ja et meie nüüd märgusõna teadsime," jutustas teine edasi, „siis wõisime läbi müüri minna, ja nüüd wiibime suures metsas, millel ei ole lõppu; nii suur nagu terwe Aasia. Ja selles metsas leidub

igasuguseid loome, mis kunagi wõib mõelda ja ettekujutada: lõwid, tiigrid, hirwed, elewandid, kaelkirjakud ja siis weel üks loom, mis teistest kõige imelikum, see on ninasarwik.“ Ja igakord kui wäike wend ninasarwikust kuulis, tegi ta suured silmad ja kuulatas hinge pidades. Teine aga kirjeldas teda nii elawalt, nagu oleks ta teda alles praegu näinud. „See on hobuse sarnane elajas ja päris walge. Otsaees on tal sirge ja teraw sarw, nagu oda. Ta neljast kabjast on üks kullast, teine hõbedast, kolmas on nii must, kui kiwisüsi ja neljas on sinisest kiwist, nagu ema kaelas kannab.“ Meie ema kandis nimelt ametistist kaelakeed.

Ja kõike seda enese wäljamõeldust jutustas ta sarnase huwiga ja anduwusega, et saabus juba widewik, kui nad märkasid puult alla ronida ja käsikäes koju sammuda. Wäike wend oli aga kõigest kuuldust niiwõrra täislaaditud, et oli nagu sunnitud kõike seda jälle omakord kellegile jutustama. Teadagi osutus selleks ema. Ta jooksis laialilaotatud kätega wiimase juurde ja wapustatud naeruhoost hüüdis: „Ema, ema, tead, kuidas on märgusõna, millega wõib läbi suure müüri pääseda? Plumpuding! Plumpuding!“

Ja et see emat alati rõõmustas, kui wäike lõbusas meeleolus oli, siis wõttis ta teda sülle ja lasi weel rohkem jutustada. Kuuldes kõike seda, mis wanem poeg fantaseerinud, raputas ta tasa pead, waatas talle otsa ja naeratas. See naeratus segunes pool-kurbusest, pool-rõõmust ja oli nii mahe, nii ilus, nii —. Aga korra, kui Nurri jälle ta süles istus ja ninasarwikust jutustas, oli isa oma töötoa läwele ilmunud. Keegi ei olnud suures jutustushoos ta tulekut näinud, ja alles siis, kui

ta korraga küsis: „Kellelt oled sa sarnast lora kuulnud, poiss?“ märkasime ta sealolu.

Aga kui wäike tummana waikis, nagu see temaga ikka kordus, kui isa talt midagi küsis, tõstis isa ta lõua üles ja ütles: „Kes on kõike seda sulle jutustanud, Hansukene?“

Selle peale pööras see oma kartliku pilgu wanema wenna poole, ja isa tegi peaga liigutuse, nagu öelda tahtes: „Nojah, sarnast rumalust wõis temast arwata,“ ja siis wanema poole pöördes ütles: „Et sa oma wäikesele wennale enam niisugust lollust ei jutusta! Selle asemel, et igasugu ninasarwikuist ja elajaist lobiseda, waata parem, kuidas oma õppetükkidega toime saad, sest sa tead wäga hästi, et neis, eriti matemaatikas, nõrk oled.“

Selles oli tal õigus. Sest matemaatika ja kõik, mis sellele sarnanes, ei tahtnud poisile kuidagi pähe hakata. — Kui siis isa ukse paukudes oma tuppa tagasi läks, jäi poiss nagu pähe löödud seisma. Tal oli häbi. Kuid mitte seepärast, et ta matemaatikas nõrk oli, waid temas tekkis teistsugune häbitunne, palju sügawam, piinlikum. Nagu hõõguw tuli põletas ta sisemust, mis üle keha laiali walgus, ja talle tundus, nagu seisaks ta pealaest jalatallani kõrwetawas tuleleegis. Kuid see ei olnud tuli, mis inimest walgustab, waid wastuoksa, see oli nagu suits, mis sisemust tumestab. Ja suits, mis tolkorral poisi hinge enesesse mässis, ei ole sealt weel tänagi, mil ta juba 70 aastat wana, lahkunud.

Kuid kõige pahem sealjuures oli, et ta ei osanud enesele seletada, miks tal häbi oli. Sest ta oli ju alles laps, ja kuigi wäike wend teda „suureks“ hüüdis, oli ta siiski laps.

Kõik, mis ta wennale jutustas India ookeanist, suurest metsast mitmesuguste elajatega jne., walmines ta enese peas, ilma et oleks enesele aru annud, on see tõsi, wõi mitte. Ja et see kõigest sellest erines, mis ta koolis õppis ja kuulis, siis peitis ta seda enesesse nagu pühamat asja, mida keegi ei tohtinud puutuda. Ainult oma wäikesele wennale jutustas ta oma lugusid, ja see ei tohtinud neid kellegile edasi anda, wäljaarwatud ema.

Ja nüüd — nüüd oli kõik ometi päewawalgele tulnud, ja kõik oli rumal lori! Seepärast oli tal häbi. Sest ta oli ju tolkorral weel wäike ja ei osanud kõike seda oma mõistusega lahendada; tolkorral ei teadnud ta ka, et see ei olnud sugugi rumal lori, mis kalgile ja targale juristile küll sarnasena näis.

Ta jutustused olid talle olnud nagu mingisugune teine maailm, kus tohtis teistest segamatult wiibida, ja mida ta oma isa ja ka matemaatika õpetaja eest hoolega peitnud. Nüüd aga oli kõik see paljastatud. Seepärast ümbritses teda nagu paks suits, mis ta silmi ja mõistust pimestas, ja kurwastus ning ahastus waldasid teda.

Järgmisel päewal läks ta jälle ühes wennaga metsa, ja ronisid nagu harilikult puu otsa, ja kui nad endi kajutis istusid, tahtis ta jälle oma jutustustega algada. Kuid hetkel, mil ta oma suu awas, tundus talle, nagu kuuleks ta isa eilset ütelust: „Sarnast rumalust wõis temast arwata!“ — nii selgelt, ja sõnad surid ta suus. Ta ei näinud enam India ookeani ega suurt metsa elajatega oma ees, waid halli tahwlit arwudega. Ja kui wäike wend kartlikult küsis: „Kas meie täna ei sõidagi?“

wastas ta järsult ja karmilt: „Ei — enam ei wõi," ja ronis puult alla, kuna wäike talle waikselt järgnes, ja nii läks ta temaga koju, ilma et teel sõnagi oleks lausunud, sest südames asus meeleheide.

Kõiges selles, et kõik nii oli tulnud, nägi ta ainult wäikese wenna süüdlasena. Oleks ta aga õiglaselt asjaolu kaalunud, siis oleks tulnud otsusele, et wäike ei olnud selles süüdi. Wäike oli jutustust emale rääkinud, ja ei märganud, et isa seda kuulis. Kuid ta omas isa tigeda ja äkilise temperamendi, kuna wennal oli sellewastu ema õrn ja lahke iseloom. Seepärast nägi ta ainult wenna kõiges süüdi, ja ka kadedus, et isa wiimast enam armastas kui teda, sütitas temas kurja tuld. Temas ärkas äge wiha oma wäikese, õrna wenna wastu ja tasus talle waikimisega. Ja samast päewast algas kadedus temas oma häwitawat tööd.

Senisele kadedusele seltsis nüüd ka wihkamine temas. Sest mida ta juba kaua tumedalt aimanud, näis talle nüüd aina selguwat, et isa armastas wäikest wenda rohkem kui teda. Wäga wõimalik. et wiimane asjaolu oli ka sellest tingitud, et isa nägi wanemas pojas enese iseloomu, nagu ta tõelikult oli, mis talle nähtawasti mõnegi kibeda tunni walmistanud; kuna wäike sellewastu, nagu juba eelpool tähendatud, omas ema armsa ja tasase oleku. Ka koolis osutus wäike hoopis teisena suurest: ta õppis paremini, rehkendas hästi, omas hea käekirja ja oli ka oma riietuses ning ülalpides palju korralikum, ja seepärast polnud ime, kui isa temast enam lugu pidas, kui teisest.

Kuid laste kannatuste traagika seisabki selles, et neil pole weel tarwiliselt mõistuslist otsustuswõimet, mis neid aitaks nende tunnete haawamise

korral wastawat seisukohta wõtta. Ja seepärast — „kes ühte neistsinatsist pisukesist pahandab, sellele peaks weskikiwi kaela poodama ja teda sügawaima merekohta wisatama.“

Ja kuna poiss taipas, et isa ta wastu wali ja armastusetu oli, hakkas ta teda wihkama ja ühes temaga ka oma wäikest wenda, keda isa temast enam armastas. Seepärast, kui wäike temaga jalutama läks, wõi temaga mängida tahtis, ütles ta enesele: „Wõi nii. Kodus oled sa juba nii kui nii kõikidest armastatud ja esiplaanile seatud, ja nüüd pean ka mina weel sulle hea olema ja sind wäljas teenima!“ Ja siis, kui wäike wend tahtis ta käest kinni wõtta, et oleks sarnaselt kergem käia, tõmbas ta käe tagasi ja ei annud selle talle toetuseks, nagu waremalt. Kui wäike oma tarkade silmega talle otsa waatas, kas ta teda jälle „Nurriks“ ei nimetaks, hüüdis ta teda „Hansuks“, ja kui ta ootas, et nad jälle puuotsas endi kajutis istuksid ja läbi ilma reisiksid, pigistas teine oma hambad kõwasti kokku ja ei mänginud ega jutustanud enam temaga.

Kas waene, wäike wend oli sellest teadlik, mis ta wenna hinges sündis, seda ma ei tea, aga ühte tean, et ta iga päewaga muutus waiksemaks ja kurwemaks. Ta oli ju ka haiglane, ja sarnastel haiglastel lastel näib, nagu helgiks tulewa ilma walgus nende silmis, mida aga paljud ei märka. Seepärast on ka wäga wõimalik, et ta aimas, milline uss wenna hinge kallal näris. Ja kui ta seda ka aimas, mis oleks wõinudki ta selle heaks teha, see waene, kannataja hing! Kuna ta ometi teadis, et ta kõiges selles süüdi ei ole ja midagi tekkinud olukorras ei saa muuta ega aidata.

Tolkorral selgus mulle, et inimeste hinged wõiwad üksteisega kõneleda, ilma et silmi ja suud sealjuures tarwitada; sain aru, et inimene on kaasinimesele wahendiks, mis talle kas eluks wõi surmaks wõib mõjuda.

Jah, leidub sarnaseid hingi, kellede läheduses meie hakkame elama, õilmitsema ja wilja kandma, ja tuhanded saawad neilt kosutust, kuid selliseid inimesi on selles ilmas nii wähe olemas! Aga on ka hingi, kellest hoowab meile wastu jääkülmus, nii et nendega kokku puutudes närtsime ja hukkume. Ja nii oli ka tolkorral, et wäike wend närtsis oma wenna kadedusest ja wihast täidetud südame läheduses, nagu wäike, armetu kerjus, kes teda wajas, kuid see lukutas talle oma südame, see häbematu —!

Olen õppinud elus tundma ja arusaama asju, milliseid tolajal ei mõistnud. Olen enesele tuhat ja jälletuhat korda öelnud, et ta oli haige, see wäike, ja oleks nii kui nii surnud. Kuid unetuil öil, neil hirmsail täis saladuslikel tundel, mil asjad meie ette astuwad nii, nagu nad on, mil mingi päewakära südametunnistuse häält ei ületa ja ükski päikesekiir ööpimedusse ei tungi, olen ikka jälle jõudnud teadwusele: „See ei ole tõsi, mida enesele oletad. Ta närtsis ja suri su kurja ja kalgi südame tõttu, su waene, wäike, õrn wend!“ Ja et ta seda mulle hiljem näkku paiskas, see mees, see jääraiuja — nagu ta seda minuga alati tegi, ilma ühegi kaastundeta, see tekitas sarnase lõhe meie wahele, millest üle enam ühtegi silda ei leidunud; ta on mu elu ära kihwtitanud, nii et weelgi wihaga oma isa peale mõtlen.

Kui nüüd wanemad märkasid, et wäike ikka

waiksemaks, kurwemaks ja kahwatumaks muutus, siis pöörasid nad talle weel enam tähelepanu ja ja ümbritsesid teda weel suurima armastusega. Ja et nad sealjuures tema pärast mures olid, siis hakkasid nad loomulikult uurima, millest see tingitud, et temaga aina allamäge läheb. Kuid algul ei selgunud midagi, sest wäike wend waikis. Kõik kurbuse, mida talle suurem walmistas, peitis ta oma südamesse, ja seega sai ta haige süda weelgi haigemaks. Ta ei tahtnud oma wenda äraanda. Igakord, kui isa suuremaga nii karmilt rääkis, wõis märgata, kuidas wäike sealjuures kannatas, sest ta armastas ju oma wenda nii wäga. Siis tõmbus tal läbi terwe keha ja ta nägu muutus pikaks ning ei näinud sugugi lapse näona wälja, waid sarnanes ennem wanemale inimesele. Ja see oli igakord sarnane põrutaw nähtus, et ema ei wõinud seda enam näha; ja sellest tuligi, et kui isa jälle nii terawalt ja peaaegu wihaselt suuremaga kõneles, siis tõusis ta üles ja ütles: „Aga Mullins“ — tundus tähelepanuwäärsena, et ta teda kunagi eesnimega ei nimetanud —, „aga Mullins, mõtle ometi Hansu peale! Waata ometi ta nägu!“ Ja siis katkestas isa oma trahwijutluse, wõttis Hansu lõuaalt kinni, paitas teda ja läks wälja. Kuid suuremale ei leidnud ta ainustki head sõna, nii et ema selle juurde läks, ta pea oma käte wahel wõttis ja teda suudles. Sealjuures nuttis ta — nuttis, sest ta aimas, et isa ja poja wahel oli midagi tekkinud, ja et see oli midagi paha, midagi hirmsat. Ja sellest aimusest muutus ka ema ikka waiksemaks ja aina kurwemaks.

Kuid ühel päewal, kui wäike emaga üksi oli, pidi see olema talle oma südame wäljapuistanud ja

rääkinud, milline wahekord püsis tema ja wenna wahel. Kas ka isa sealjuures wiibis, seda ma ei tea, aga niipalju on kindel, et ka teda sellesse loosse pühendati. Ja niipea, kui see talle teatawaks sai, pidi teda jälle wihahoog olema tabanud, sest peagi hüüdis ta suurema oma juurde niisuguse häälega, mis pani maja wabisema. Ja kui ta norus peaga isa ees seisis, ja omi silmi ei julenud üles tõsta, sest wõimata oli sarnaseil kordil tema otsa waadata, siis pidi ta enesele tunnistama, et oli kuri, paha ja kangekaelne poiss, kellega ei wõidud teisiti kui äärmise karmusega rääkida. Wäga wõimalik, kui isa silmapilgukski oleks õrnalt ja sõbralikult temaga rääkinud ja talle selgitanud, milline ülekohus ja inetus on oma wäikese wennaga sarnaselt ümber käia, et siis kõik meelekibedus ja wiha, mis ta hinge kalestanud, oleks haihtunud ja kõik oleks jälle heaks muutunud. Kuid sellewastu mõjus iga ta sõna kui piitsahoop, mis noort, õrnatundelist südant weriselt tabas. „Ja nüüd lähed jalamaid oma wäiksema wennaga ja jalutad temaga pikkamisi ja korralikult! Ja teie koju tulles kuulen, kuidas temaga ümber käisid. Kui sa teisiti oled talitanud, siis räägin sinuga teisel kombel!“ Ja sellega läks ta toast wälja.

Pidin nüüd Nurri käest kinni wõtma, kusjuures tundsin, kuidas ta wäike, kõhn käsi minu omas wärises. Wenna käsi wärises wenna käes! Ja wend tundis seda, ta nägi teise sissewajunud põski ja ta tühjuses eksiwat pilku. Kuid ta südames ei kuuldunud mingit hoiatushäält, mis oleks teda noominud wennaga kui wäikese purustatud olewusega ettewaatlikult toimima, ta hinges ei leidunud mingit kaastunnet, mingit halastust, ainult

walu-, häbi- ja teotustunne. Ja nüüd selgus talle täies ulatuses, et wäike wend oli kõige selle põhjuseks. Seepärast waldas saatan ta südant ja ta metsikus hinges walmines otsus: kättemaksta!

Ta wõttis wäikese wankri ühes, millega nad harilikult „posthobust“ mängisid ja ei lausunud sõnagi, kuna wäike ka waikides ta kõrwal kõndis. Kui nad wäljale olid jõudnud, ütles ta: „Meie hakkame „posthobust“ mängima, istu wankrisse!“ Ja ehk küll wäike kartis, tõsiselt kartis, tegi ta siiski sõnakuulelikult, mis teine käskis ja istus waikselt wankrisse. Ainult kätega hoidis ta tugewasti wankri mõlemast äärest kinni, peaaegu kramplikult.

Teine märkas seda wäga hästi, see üleannetu, ja ta ütles eneses: „See ei aita sind kuigi palju!“ Seepeale wõttis ta wankriaisad kätte ja hakkas jooksma, wankrit oma järele wedades, ikka rutemini, hullemini ja metsikumalt. Ja kui ta sarnaselt üle kiwide ja aukude läks, selle asemel, et mööda tasast teed minna, seal märkas wäike, et see ei olnud enam mäng, nagu waremalt, waid hoopis midagi muud; ta hakkas nutma ja siis kisendama, ikka waljemini ja südantlõhestawamalt. Kuid teine tegi, nagu ei kuulekski seda, ja korraga, mil wäike seda ei märganud, wiskas ta wankri ümber, nii et wäike peaga wastu maad ümber kukkus. Ja nii jäi ta silmnäoga wastu maad lamama tükiks ajaks, nii et see tundus juba wõõrastawana.

Kui ta siis wiimati jälle toibus, siis näis suur muhk ta otsaesisel, sest kohal, kus teine wankri ümber wiskas, asusid kiwid ja ühe nende wastu oli ta oma otsaesise äralöönud. Seda nähes waldas suuremat hirm, ja nii nurjatu, kui ta juba ka oli, siiski hakkas tal sel hetkel wennast kahju, ja

tahtis ta nägu puhastada ja temaga lahkesti kõneleda.

Kuid wahepeal oli wäike maha istunud, peaga põlwedele laskunud ja nuuksus tasakesti. Ja kui wend ta juurde astus ja teda tahtis trööstida, siis raputas ta pead ja ei tahtnud teda kuulda ega näha. Kui ta oleks sel hetkel üles tõusnud ja teisele noomituskõne pidanud ta häbematuse pärast, siis ei oleks see pooltki nii hirmus olnud, kui nüüd see wäike, tumm peakene, mis end siia ja sinna kõigutas, nagu oleksid selles trööstimatud mõtted asunud; kõik see oli nii kurb, mida ükski suu ei suuda wäljendada. Nii jäi teine seisma, kus ta oli ja ootas, kuni wäike ise üles tõusis ja koju hakkas minema. Koduteel käisid nad üksteise kõrwal, kuid wäike ei hakanud enam suurema käest kinni, ega waadanud ta poole üles, ja nii sammusid nad waikides koju.

Kodus märgati muidugi kohe muhku ja ühes seega selgus ka, kuidas see oli sinna tekkinud, ja ei tuurinud kaua, siis teadis ka isa, mis oli sündinud. Siis tuli ka awalikuks, kuidas see on, kui inimene oma ägedust enesesse peidab, ja seda ühel päewal enam taltsutada ei suuda, waid see temas awaldub. Harilikult olid tal alati kalgid silmad ja näojooned nagu kiwist raiutud. Aga sel päewal, kui ta kuulis, mis oli juhtunud, olid ta silmad nagu lahti käristatud, liikmed nagu lendasid tal ihu küljes, ja kui tol hetkel ema wahele ei oleks tulnud, siis usun ma, oleks ta poisi ära kägistanud ja pooleks teinud. Et aga ema wahele astus, jäi ta seisma ja tahtis midagi ütelda. Kuid ta ei saanud seda kohe teha, sest nii hirmsasti keesid temas ärritus ja wiha, mis takistasid ta rääkimiswõimet. Lõpeks ütles ta: „Niisugune nurjatu hulgus!“

Kui poiss seda kuulis ja nägi isa oma ees seiswat ning tundis, kuidas see teda wihkas, seal tundus talle, nagu läheks ta hullumeelseks ja nagu asuks metsloom temas, mis nüüd korraga nähtawale ilmub. Ta unustas, et mees, kes ta ees seisis, oli tema isa, ja et see oleks wõinud teda ainsama löögiga purustada. Ta tõstis mõlemad käed üles, tõmbas need rusikasse, ja nendega isa poole ähwardades karjus, — nii waljusti kui wõis, kisendas ta: „Kõiges selles oled sina süüdlane! sina! sina! Mängisin alati Nurriga, ja need meeldisid talle wäga. Kuid sa keelasid seda tegemast. Meie ladust wõtsid sa mandleid ja rosinaid ja andsid Nurrile. Ja mis ma talle jutustasin ninasarwikust suures metsas ja muust, see kõik pidi rumalus ja lollus olema, nagu ütlesid. Seepärast ei wõinud ma talle enam jutustada. Ka ei teadnud ma enam, mida pidin temaga mängima. Ja et see kõik nii on tulnud —“

Samal hetkel ruttas ema poisi juurde, pani oma mõlemad pehmed käed ta suu ette, — ja — kuuskümmend aastat on möödunud — kuid praegugi tunnen weel, kui pehmed need käed olid, mis ta poisi suule surus. Ja kui poiss käsa oma näol tundis, hakkas ta kibedasti nutma, sest ta sai aru, mis oli wäikesele wennale teinud ja taipas, kui hirmus oli, et ta sarnaselt kisendas ja rääkis, kuid ometi ei wõinud ta sinna midagi parata, midagi parata!

Kui ta oli waikinud, surus ema ta pea tugewasti enese wastu, nagu oleks tahtnud seega ta nuttu lämmatada. Ja oma shalliga — sest tal oli alati külm ja seepärast kandis ta ikka shalli enese — mässis ta ümber poisi pea, nagu tahtis seda

shallisse peita. Wõib olla, et ta nägu kohutaw wälja nägi, wõib olla ka, et tahtis teda seega kaitsta. Kuid kõige selle juures ei lausunud ta sõnagi. Ainult surutud hoigamine kuuldus ta mässawast rinnust, kui ta mind enese wastu surus, nii tugewasti, tugewasti, tugewasti. Siis tõmbas ta poisi enesega toast wälja. Kui nad ettekotta olid tulnud, lasi ta teda lahti. Aga see ei sündinud wabatahtliselt, waid käed langesid tal nagu enesest jõuetult alla. Ta istus kojas leiduwale pingile, kuid ka see tundus, nagu oleks ta sellele langenud. Ta pea wajus seina najale ja sules silmad, nägu näis wäga kahwatu, nagu poleks tilkagi werd selles leidunud, kuna suu oli pooleti awatud; sarnaselt nägi ta nagu surnu wälja. Kui poiss, kes ema ees seisis ja ta peale waatas, seda märkas, pidi ta jälle nutma hakkama. Seal awas ema silmad, kuid need olid nii segased. Ta tahtis midagi ütelda, ei saanud aga sõnagi suust, waid andis pojale märku ligemale tulla. See põlwitas ta ette ja haaras mõlemi käega ta põlwede ümbert kinni. Ema aga kummardas ta üle, seadis oma käed risti ta pea peale, peitis näo ristis kätesse ja hakkas kibedasti nutma, nii ägedalt nuttis ta, nii ägedalt, et terwe ta keha wõpatas ja wärises. Ja kui ta sarnaselt nuttis, rääkis ta endamisi midagi, millest aga poiss aru ei saanud, kuid see kuuldus, nagu oleks ta waikselt palwetanud. Ja kindlasti oli see ka nii, sest sel momendil palus ema oma lapse hinge eest, waese, kadunud hinge eest. Ta nagu nägi sel hetkel kaugesse, kaugesse tulewikku, ajasse, mil teda enam ei olnud, et oma poega aidata, sest oli ju tema see ainus, kes weel poissi armastas,

ja ta nagu aimas, milline elu teda tulewikus ootas, jah — milline elu! Milline elu!

Rahunedes wõttis ta käed poisi pea pealt, haaras selle näo oma käte wahele ja tõmbas ta pea enese poole, nii et wõis talle kõrwasse rääkida ja ütles siis: „Kas sa enam ei mäleta, mida sulle rääkisin? Kuidas wõisid sa rusikaid isa wastu ülestõsta? Mispärast oled sa nüüd niisugune? Nii inetult ja õelalt käid oma wäikese wennaga ümber! Kas sa siis ei märka, kuidas see teda kurwastab? Ta on ju nii nõrk ja armastab sind nii wäga, seepärast peaksid ta wastu kahewõrra hea olema. Kuid selle asemel wiskad teda wankriga ümber, nii et suur muhk ta otsaesisele tekib. Kas sa siis ei tea, et sarnaselt oma ema südame murrad? Tahad sa siis seda? Kas ei ole su ema sulle siis natukenegi armas?“ —

Sarnaselt rääkides pigistas ta oma poja pea enese pehme rinna wastu, ja nagu mahe õhk hoowas temast wälja, ta riietest, suust, ta terwest olekust, see tundus nagu magus lillelõhn, kuid siiski midagi teistsugust, weel armsamat, ja kui poiss seda armast lõhna enesesse hingas ja ta tõsiseid ning kurbi sõnu kuulis ja sealjuures mõtles, millisena nägi teda istuwat, nii kahwatuna, nagu oleks surnud, ja talle aimdus tekkis, et see kõik, mis teda ümbritses: hoolitsus, armastus, ema, wõiks korra kaduma minna ja tal neid enam ei ole, siis asus tasse kahetsus, ja kõik kadedus, mis ta südant kibedusega täitnud, kõik kangekaelsus, mis ta hinge kalestanud, kõik kurjus ja nurjatus muutus weel kord jälle heaks; sest iseloomult ei olnudki ta nii paha, ei olnud, — ainult neid jalahoope ei wõinud ta wälja kannatada. Seepärast, kui ta en-

nem meelehärmas hulus, siis hakkas ta nüüd kibedasti nutma ja suudles ema nägu uuesti ja ikka jälle.

Ja et emal sarnane peenetundeline hing oli, kelle läheduses teised kosuma ja õilmitsema hakkawad, siis tundis ta, et ei ole hea, kui ta poisile weel rohkem kõneleks, seepärast waikis ta ja silus õrnalt ta juuseid, suudles teda ja ütles ainult: „Ja homme, eks ole, lähed sa jälle, nagu waremaltki, Hansuga wälja, mängid temaga ja oled hea ta wastu? Oled jälle mu armas poiss, eks ole?“

Seepeale nokutas poiss. Kõik tahtis ta teha, kõik.

Siis läks ema tuppa ja tuli peagi jälle tagasi ning tõi wäikese wenna käekõrwal kaasa. Ta oli wäikesel pea kinni sidunud, milletõttu ta ennegi kahwatu nägu walge mähise alt surnukahwatuna paistis, nii et suurem seda nähes uuesti jälle nutma puhkes. Kuid ema ütles: „Nüüd ära enam nuta; homme on Hansu pea jälle terwe, ja siis on jälle kõik hea, eks ole, Hansuke?“ Selle peale haaras wäike ema kleidi järele, waatas tema ja siis wenna ning jälle ema peale ja ütles: „Posthobust ei taha ma enam mängida.“ Ema aga surus teda ettewaatlikult enese wastu, nagu kartes talle häda teha, ja wastas: „Ei, ei, ta mängib sinuga midagi teist. Tal on weel palju teisi mänge. Aga nüüd andke üksteisele kätt.“

Kuid näis, nagu oleks wäike kartnud ja tal tuksatas läbi keha, nagu see harilikult ikka sündis, kui isa temaga rääkis, keda ta kartis. Seepärast wõttis ema ta wäikese käe enese kätte, kutsus suurema oma juurde ja ütles: „Tule siia ja

anna Hansule käsi ning ütle talle, et sa enam ei taha talle häda teha.“ Nuuksudes wõttis ta wäikese wenna käe ja kordas, mis ema talle ette ütles.

Siis istus ema jälle pingile, wõttis Nurri sülle, kutsus ka suurema oma kõrwale istuma, pani parema käsiwarre wäikese, wasema suurema ümber, ning nii istusid nad kolmekesi waikselt ja sõnalausumatult. Ja et oli juba pärastlõunane aeg, kui see kõik sündis ja eeskojas ükski tuld ei olnud süüdanud, siis walitses nende ümber peagi pimedus. Ja nagu ta mõlemi wenna, oma laste, wahel seal istus, pea seina najale toetatud, näis ta sügawaisse mõtteisse süwenenud, kuid kes teab, mis wõis ta küll sel hetkel mõtelda, — aga ta nägu walendas pimeduses nagu lumi, nii et suuremale näis, kui istuks ingel tema kõrwal, nagu ta enesele ikka ettekujutanud, kuidas ingel pidi wälja nägema — lumiwalge pealaest jalatallani. Lõpeks kaua aja järele ohkas ema, ja see kostus, nagu oleks ta ära olnud, kaugel olnud ja nüüd jälle tagasi tulnud. Siis tõstis ta oma pea seina najalt, pani parema käe wäikese ja wasema suurema pea peale ja wajutas need üksteise wastu, aga nii õrnalt, et wäike häda ei saaks, ja suudles mõlemi põski korraga; sealjuures rääkis ta häälel, mis kõlas hoopis teisiti, kui harilikult, nii imelikult, nii sügawalt: „Mu lapsed, mu armsad lapsed, mõtelge, mis Issand Jeesus on ütelnud, tema, kes oli hea ja ilma kadeduseta — et inimesed ei pea üksteise peale kadedad olema, waid peawad üksteist armastama. Kuid wennad peawad weelgi enam üksteist armastama. Ja kui wennad üksteist ei armasta, siis lähewad nad põrgu.“

Nii ütles ta Ja hääl, millega ta seda wäljendas, oli nii iseäralik, nii pühalik, et mulle sel hetkel tundus, nagu oleks Jumal ise taewast rääkinud, nii et ma iial neid sõnu pole wõinud unustada, ehkki sellest juba kuuskümmend aastat möödunud — terwe eluaeg. Ja selle aja jooksul on mulle selgunud, et see oli tõsi, mis ta tol korral rääkis. See oli tõsi! See oli tõsi!

Sellest ajast läksid wennad jälle seltsis jalutama, käies käsikäes üksteise kõrwal, nii et see näis nagu waremaltki. Kuid ometi ei olnud see enam nii, nagu waremalt oli, ja ehk küll keegi seda ei wäljendanud, siiski oli see nii: nad kartsid üksteist. Wäike — ja sellest wõis märgata, milline peenetundeline hing tal oli — tahtis küll, et suurem unustaks, mis oli sündinud, ja hoidis jälle ta käest kinni, ning wõttis kõik oma jõu ja oskuse kokku, et wenda lohutada, kui nägi teda nii tummalt seiswat. Aga kui suurem mõne äkkilise liigutuse tegi, wõi mõne walju sõna ütles, siis tuksatas tal tahtmatult läbi keha, nagu seda waremalt kunagi ei olnud. Seda kõike nägi teine ja ta märkas, et wäike end pidi sundima temaga usaldawalt ümber käima, kuna ta hinges umbusaldus asus. Seepärast tundus talle, nagu käiks ta kuri südametunnistus wäikese wenna näol tema kõrwal, ja ta ei usaldanud enam temaga mängida, nagu seda waremalt oli teinud, sest ta sai aru, et wäike wend teda kartis. Ka ei wõinud ta enam kajutis endiselt jutustada, sest ta hingel lasus nüüd nagu raske koorem, nagu luupainaja.

Kuid hoolimata kõigest sellest — kui tol korral — sest inimese hing on nagu küntud põllumaa, kuhu ainult waja seemet külwata, — kui

tookord oleks keegi tark, südamest tark külwaja tulnud ja tõsist seemet külwanud! Kuid nüüd oli ainult andeksandmine, aga seal puudus weel palju. Selle asemel walitses karmus ja järelwalwe. Kui oleks sel ajal head seemet külwatud, siis oleks kõik weel paranenud, kuid tol ajal — tol ajal — aga —.

Ja ometi oli tol korral paras aeg, kuid — see möödus. Kõik see oli sündinud hilissügisel, mitte enam kaua jõuluist.

Ja juba lähenesidki jõulud. See on mitmeti imeline aeg. Sel puhul muutuwad inimesed wähemalt paariks päewaks heaks. Haiged lapsed paranewad, ja lapsed, kes wanematele wäga head ja sõnakuulelikud ei olnud, jõuawad jälle arusaamisele, et nad on endi wanemaist ärarippuwad. Sel ajal muutuwad wanemad laste silmis pühaks, sest nad märkawad, et neil on mingisugune läbikäimine ja nõupidamine „jõuluwanakesega".

Ja selle järele, kuidas püha õhtu ligines, said ka mõlemad wennad sellest tundest wallutatud. Ootus ja rõõm asusid hinge nagu walgus; algul küll waiksemalt, siis aga ikka heledamalt ja loitwamalt, ehkki see weel alles sügawamas südame põhjas peitunes. Ja selle walguse ees hakkasid kõik warjud taganema ja kõik pimedus nende südamest kaduma, mis sinna möödunud sündmuste mõjul olid kogunud, ja näis, nagu leiaksid nad selles heledas walguses jälle üksteist — Nurri ja wanem wend.

Selle asemel, et wäljale minna, läksid nad nüüd linna tänawaile jalutama. Seal oligi ka palju ilusam, sest waateaknad olid igasugu särawa kaubaga täidetud, eriti aga mänguasjade kaupluste aknad.

Ex bibl. univ. Dorp.

Wiimaste ette jäid nad tundide kaupa seisma, ja üks tegi teist uute üllatuste peale tähelepanelikuks. Ja kui järgmisel päewal kuhugile mõni uus asi oli wäljapandud, siis märkasid nad kohe seda ja rõõmustasid üheskoos.

Sealjuures tundis suurem jälle lusti huwitawaid jutustusi wäljamõelda ja neid wäiksemale jutustada. Kui nad waateaknal raudteerongi nägid, siis kujutas ta teisele ette, et istuwad wagunis ja sõidawad läbi pimedate tunnellide, kus walitseb pilkane pimedus, kusjuures wäike end suure wastu surus. Ehk nad sõitsid jälle läbi suurte ilma pealinnade. Jõudes Pariisi, läksid nad parimasse hotelli, kus tellisid endile lõunasöögi, mis koosnes kahekümnest roast. Koju minnes ütles Nurri: „Waata ometi, milline suur kõht mul on, sain selle Pariisi hotellis lõunatades.“ Sealjuures näitas ta oma kõhule, kuid see oli nii lahja ja kõhn, ja kuigi ta oli nüüd jälle rõõmus ja õnnelik, ei tahtnud ta enam kehaliselt sugugi kosuda.

Ühel päewal, kui nad jälle waateaknaid waatlesid ja ühe juures peatusid, karjatasid nad peaaegu korraga waljusti: „Näe! Waata! Kas näed!“ Aknale olid wäljapandud kindralimunder, kilp, kiiwer ja mõõk ning sinna juurde kuulus weel pasun. Kuidas need kõik särasid ja hiilgasid, nii et nad kaua waikides seal seisid, ja alles siis, kui hakkas juba widewikuks minema, läksid nad koju.

Kodus aga — nagu wäike seda harilikult tegi — jooksis ta laialikätel ema sülle, hüüdes: „Ema! Ema!“ Siis sosistas ta talle kõrwasse, et nad aknal kindralimundrit näinud, ja sealjuures wärises ta terwe keha ärewusest. „Aga, laps, ära end nii ärrita,“ rahustas ema, „see on su terwisele kahjulik.“

Järgmisel päewal läksid wanemad seltsis linna. Seal tõmbas wäike suurema toanurka ja sosistas talle: „Pane tähele, mis sulle ütlen, nad läksid kindralimundrit ostma.“

Sellest hetkest peale täitis kindralimunder nende meeli ja mõtteid, nii et nad sellest isegi und nägid. Suurem aga oli juba plaani suurepäraseks mänguks walmis mõelnud, ja kui ta sellest Nurrile jutustas, sai see täis tuld ja waimustust.

Endi kooliseltsilistega tahtsid nad esimesel või teisel jõulupühal koos „salakaubawedajat ja rannawalwurit“ mängida. Niipea kui wäike seda kuulis, hakkas ta waimustushoos ühelt jalalt teisele hüppama. „Kui tore! Ja sina oled rannawalwurite kindral,“ hüüdis ta suuremale.

Sarnaselt oli teine ka juba eneses salaja mõtet hellitanud; sest kindralimunder, nagu kõik tundemärgid seda näitasid, pidi neile jõulukingiks tulema, kuid see wõis ainult ühele neist saada, aga kummale? — Nurri oli selleks ometi liig nõrk ja jõuetu, et ülestõstetud mõõgaga sõdurite eesotsas salakauwedajaid taga ajada. Ja Nurri sai sellest ise ka wäga hästi aru, et ta ei kõlbanud kindrali osa etendama ja seega ka kindralimundrit kandma, nii ei olnudki tal teist mõtet, kui et suurem pidi selle mundri saama. Seepärast küsis ta ainult: „Kuhu siis mina pean kuuluma? Kas salakaubawedajate wõi rannawalwurite hulka?“ Teine wastas: „Muidugi oled sa ka rannawalwur, ja ma annan sulle pasuna, millega alati kindrali kõrwal pead asuma.“ Kui wäike seda kuulis, oli ta rõõmust nagu uimane ja keksis mööda tuba, seadis käed suu juurde ja tegi „tuut! tuut!“ pasunaheli järeleaimates. Ja ehk see ülesanne küll terwes

selles mängus kõige wähema tähtsusega oli, siiski rõõmustas wäike wäga selle üle ja ei tunnud mingit wiha ega kadedust, waid oli oma seisukoha üle täiesti õnnelik. Selles wäikeses ihus asus suurwaim, nagu mõnel täiskaswanul ja ta haiges ning kõhnas kehas peitunes hing, nii ilus, terwe, puhas ja ilma haiguseta, mida pea kõik inimesed põewad — ilma kadeduseta! Ilma kadeduseta! Ilma kadeduseta!

Sarnaselt jõudis püha õhtu ikka ligemale, ja weel ainult mõni päew oli sellesse aega. Iga päew uurisid mõlemad wennad kalendrit ja arwasid, mitu päewa weel enne selle saabumist on mööda saata. Seal ütles suurem Nurrile: „Waata, nüüd on kõige lühemad päewad aastas. Kas tead, mispärast nad nii lühikesed on? Seepärast, et nad teawad, et nad üsna ülearused on ja ilmaaegu püha õhtu tulekut wiiwitawad. Sel põhjusel katsuwad nad nii ruttu kui wõimalik sellest ilmast kaduda.“ Ja nagu Nurri alati teise naljatused suurima heameelega wastu wõttis, nii ka selle. Ta jooksis jälle ema juurde ja suutis waewalt naeruhoos hüüda: „Ema, tead, kes ma olen? Üks neist lühemaist päewist. Need on nii lühikesed, et waewalt jõuawad ütelda ‚terehommikust!‘ kui juba jälle ‚head ööd!‘ soowiwad.“ Sealjuures tegi ta emale kummarduse ja jooksis jälle rõõmsalt wenna juurde tagasi.

Kuid tundus imelikuna ja wõõrastawana, et meie ema, kes alati nii rõõmus wälja nägi, kui ta wäikest leidis õnnelikuna, oli täna nii tõsine, peaaegu kurbki. Jah, näis, nagu oleks ta silmad nutust punased olnud, ja mulle tuli ette, et ta oma toas töötades oli nutnud. Kuid mille üle? Ja siis tuli mul meelde, et täna hommikul enne

isa ametisse minekut oli see emaga nii ägedalt kõnelenud, nagu oleks nad tülitsenud. Ukse awades ja isa wäljaastudes oli ta ema sõnu kuulnud: „Ainult mitte nüüd! Mitte nüüd!“ Kuid isa ei pööranud end enam ümber, wõttis oma kübara ja eemaldus norus peaga ja silmad maasse puuritud. See oli ikka tundemärgiks, et jälle midagi oli tulemas ja et ta sisemas põles ja pakitses, mis siis tulepurskawa mäena puhkes. Sellest silmapilgust peale tundus suurema süda jälle raskena ja täis piinawat waewa, nagu aimdus millegist pahast, mis ähwardas ta wäikest südant purustada, nii et ta ei wõinud enam sarnaselt rõõmustada, nagu eelmisil päewil.

Kui lõpeks jõululaupäew saabus, ja wanemad pühaks õhtuks ettewalmistusi tegid, siis ei tohtinud lapsed sinna tuppa minna, kus jõulupuud ehiti ja kingitusi walmis seati. Teadagi suurendas see aina weel nende uudishimu ja nad piirasid kogu päew selle toa ümber. Wäike püüdis waheti läbi wõtmeaugu jõulutuppa luurata, ja kui siis ema sealt wälja tuli ja märkas, et Nurri wõtmeaugust waatas, ähwardas ta teda naeratades sõrmega. Kuid see naeratus näis nii kurwana, milles ei paistnud mingit rõõmuhelki. Kui ta suuremat nägi toanurgas waikselt seiswat, jäi ta nagu mõttes peatuma, läks siis selle juurde, pani käsiwarre ta ümber ja wiis teda teise tuppa, kus olid kahekesi. Seal käis ta temaga mõne korra üle toa edasi-tagasi ja ei lausunud algul sõnagi, kuid wiimati tegi ta ometi seda, ja oli tunda, kui raskeks see talle osutus.

„Täna on jõululaupäew,“ ütles ta, „ja see, mida sulle waremalt kojas pingil istudes rääkisin, on sul muidugi meeles, eks ole? Selle peale pead

ka nüüdki weel mõtlema ja mu kallis poiss olema, et inimesed ei pea üksteise peale kadedad olema. Ja Hansikene on nii nõrk ja wäike, haige laps, ning sarnase haige lapse heaks tehakse heameelega kõik, mis wõimalik. Kuid sellest ei saa teised aru, eks ole tõsi?" Siis waikis ta, kusjuures tundus, nagu oleks tahtnud weel rohkem ütelda, aga ei teadnud õieti, kas pidi seda tegema wõi mitte, kartes mingit wana haawa lahti käristada. Ja et poiss ka ei teadnud, mida öelda, siis käisid nad jälle waikides paarkorda üle toa. Selle järele jäi ema seisma, wõttis poja pea oma käte wahele ja suudles teda otsaesisele. Tugewasti wajutas ta oma huuled sellele, ja see oli pikk, pikk suudlus — sarnane, nagu keegi suudleb, kes aimab liginewat hädaohtu, wõi jätab jumalaga. Jah — nagu oleks ta jumalaga jätnud — nii tundus see. Harilikult, kui ema teda suudles, oli see, nagu oleks elu ise teda suudelnud, soe, ülewoolaw elu; kuid täna oli see nii külm ja elutu, mis teda pealaest jalatallani wärisema pani. —

Wiimati, kui wäljas pimedaks läks, tuli ema ja riietas poisid pühapäewa rõiwi. Isa oli jõulutoas, kust ka peagi kellaheli kostus, mis pidi tähendama: „Nüüd wõite tulla." Kuid see heli kõlas nii järsult, lühidalt ja ägedalt, milles ei kuuldunud mingit sõbralikku tooni. See ei olnud rõõmus kutse, waid kare käsk. Siis wõttis ema mõlemad poisid käekõrwale ja astus nendega jõulutuppa.

Kui tuppa astusime, säras sealt terwe walgusmeri wastu. Kõik küünlad põlesid. Kuid särawa puu ees asus mingi wari; see oli isa omas pikas, mustas kuues. Ta oli loomult juba pikk ja suur, aga täna näis ta weel pikemana, kui harilikult.

Ema lasi poiste käed lahti ja läks teinepoole tuba, need aga jäid läwele peatuma, nähes, et isa nende ja puu wahele seisma jäi. Ta tahtis neile weel mõni sõna ütelda, mida tegi järgmiselt: „Enne, kui endi laudade juurde astute, soowin, et teie endile selgeks teete, mis jõulud tähendawad. Jõulud tähendawad õieti aasta lõpetust, ja kui üks aasta lõpule jõuab, peab igaüks enesele aruandma, kuidas ta end selle jooksul on ülalpidanud, kas on see põhjust annud rõõmustamiseks wõi nurisemiseks. Ja nagu kummagiga lugu on olnud, nii leiate ka endi jõulukingitustest. Selle järele otsustades seadke siis ka edaspidi endi ülalpidet järgmisel aastal, et see, mis möödunud aastal soowida jätnud, kujuneks paremini.“ — Algul näis ta mõlemile rääkiwat, kuid lõpusõnadega pööras ta ainult suurema poole. See seisis norus peaga omal kohal ja talle tundus nende sõnade kuuldes, nagu oleks jäine woolus tast üle läinud, ja hoolimata soojusest, mida tekitasid põlewad küünlad, hakkas ta wärisema, nagu oleks tal külm. Sest kõige selle walguse ja sära juures tulid talle uuesti jälle meelde need hirmsad läbielamised, milliseid oli pidanud üle elama, mis küll wahepeal jõulurõõmu ootel olid nagu ununenud, nüüd aga jälle uue elawusega esile kerkisid, ja nende eest ei leidunud kuhugile pääsu.

„Ja nüüd tulge siia,“ ütles isa ja astus kõrwale.

Hetkel, mil isa kõrwale astus ja jõulupuu täies hiilguses nähtawale tuli, kuuldus rõõmuhõiske, mis kogu toa wärisema pani. See tuli Nurri huultelt, ja oli tähelepanuwääriw, et sellel wäikesel, haigel olewusel jatkus niipalju jõudu kopsus, et sarnast walju hüüet kuuldawale tuua. Jõulupuu all

särasid ja kiirgasid kindralimunder, kiiwer ja mõõk, ka pasun ei puudunud, ja need kõik asusid wäikese wenna laual! Sarnast rõõmujoowastust, millist Nurri tookord wäljendas, ei ole ma oma elu kestel kunagi kellegi inimese juures näinud.

„Kindralimunder!“ kisendas ta, „kindralimunder!“ Siis hüppas ja keksis ta mööda tuba ümber, lendas isale kaela, jooksis emale sülle ja suudles teda, nagu kunagi waremalt. Ema juurest läks ta wenna juurde ja süleles teda. Talle ei olnud kordagi mõtesse tulnud, et kindralimunder pidi talle saama, seepärast oligi ta üllatus nii suur; suuremale pidi see tulema, nii oli ta mõelnud. Kuid nüüd oli see teisiti kujunenud. Selle laual lamasid ainult paar kooliraamatut; ka mingisugune reisikirjeldus, kuid selles ei leidunud midagi ninasarwikust ega teistest sarnasist huwitawaist asjust. Ka oli seal weel mingi tarbeasi ja — muud midagi. Ei ainustki mänguasja.

Suurem seisis oma laua juures, ja walge laudlina, mida paar raamatut waewalt suutsid katta, näis talle nagu kahwatanud nägu, milles seisis lugeda: etteheide, etteheide! Waewalt sõandas ta raamatuid laual puudutada. Siis aga isa pilku oma peal tundes tegi ta seda wiimati siiski. Ja jälle see hirmus häbi waldas teda ning ähmastaw suits muutis kõik ta ümber pimedaks. Kõige selle juures nägi ta, kuidas wäike wend nagu narr rõõmupärast tantsis, ja talle tekkis korraga tunne, nagu ei kuuluks ta enam sesse perekonda, nagu ei oleks nad enam wennad, kui oleks wäike oma wanemate laps, tema aga mitte, nagu oleks ta kaugel kõigest sellest — üksikuna, võõrana. Sarnased mõtted ja kujutused läbistasid teda ja lõid nagu mustad tii-

wad üle ta pea kokku, seepärast ei tunnud ta mingit kurwastust, nüri uimastus waldas teda.

Kui ta sarnaselt seal seisis, ilma et oleks teadnud, mida peale hakata, tundis ta, kuidas kaks käsiwart ta ümbert kinni wõtsid, need olid ema omad, ja kuidas ta oma näo ta näo wastu surus ja ta mõne sammu suure, pika mehe poole astus, nagu oleks ta jalad puust olnud, nii kanged ja elutud.

Isa istus tugitoolis ja luges lehte. Ja ka siis, kui ema pojaga ta juure astus, ei pööranud ta silmi ajalehelt, waid ütles ainult: „Noh?“ Seepeale wastas ema minu eest: „Ta tahab sind tänada.“ Isa luges ajalehte edasi ja kehitas ainult õlgu, nagu öelda tahtes: „Seda uskugu mõni teine, aga mina mitte.“ Mõne aja möödudes lasi ta lehe langeda ja ütles: „Et sa matemaatikas nõrk oled, seda ei tarwitse ma sulle enam ütelda, seda tead sa isegi juba. Peale selle on sul selles aastas suur puudujääk, see peaks sulle ka selge olema. Lase see tulla omale õpetuseks, ja hoolitse, et järgmine aasta paremini lõpeks.“ Seda öeldes wõttis ta oma lehe jälle kätte ja süwenes selle lugemisse. Kui poiss märkas, et isa enam edasi ei kõnelenud, tõstis ta oma pea üles, mis seni oli norus seisnud, ja nähes, et isa teda enam ei waata, silmitses ta teda külje pealt, ja talle tundus, et maapeal ei leidu ühtegi teist inimolewust, keda ta sarnaselt kartis ja wihkas, kui seda meest, kes seal istus ja ta isa oli. Seepärast läks ta tasakesti jõulupuu taha nurka, istus sinna, waatas üles jõulupuule ja toas ringi, ja talle tuli ette, et see oli hoopis teine tuba, kui waremalt ning inimesed selles olid talle tundmatud, kõik oli wõõras ja näis kohutawana unenäona.

Nurgast nägi ta, kuis wanemad wäikesele kindralimundri selga panid, mõõga wööle ja kiiwri pähe asetasid. Kuid poisi kõhn keha oli liig wäike nendele asjadele ja need ei sobinud talle sugugi. Kiiwer warjas üleni näo ja munder ning mõõk olid liig suured; need olid nähtawasti mõnele suuremale poisile määratud. Kui suurem nägi, kuidas wäike sealjuures kurwa näo tegi, siis waldas teda rõõmutunne. Wäikese wenna äpardust näha — see oli ta ainsam jõulurõõm sel pühal õhtul.

Kuid ema teadis selles seisukorras abi leida. Ta tõi kohe mõned wanad ajalehed, toppis ühe kiiwrisse, teised kindralimundrisse, siis tõi ta haamri ja ümarguse naela, ja lõi mõned augud mõõga rihmasse. Kui nüüd need Nurrile uuesti ümber pandi, siis sobisid nad wäga hästi, ja wäike mees seisis keset tuba, särades õnnest ja rõõmust, kuna põlewad küünlad ta hiilgawais silmis wastu helkisid. Sarnaselt jõulupuu all seistes, — nii rõõmus ja õnnelik — ei aimanud ta, et keegi teda kadestas, sest et ta ise kadedusest midagi ei teadnud, ja nii näen teda seiswat, ikka weel, tänagi weel, kuuekümneaasta järele weel, oma wäikest wennakest, talle mitte rõõmu soowides — ilmsüütut rõõmu, mis pidi olema wiimane rõõm ta waeses, süütus elus. —

Seni oli wäike omas rõõmujoowastuses kõike muud unustanud, kuid nüüd sellest pisut toibudes tuli talle ta wend jälle meelde, ja ta läks selle laua juurde, et näha, millist ilusat ta kingituseks saanud. Ja kui ta laua juures seisatas ja leidis, kui kurb see wälja nägi, muutus ta üsna waikseks ja nägu omandas kahwatu ilme; üle laua nurka waadates, kus nägi wenna istuwat, jäi nõutult pea-

tuma, ilma et oleks teadnud, mida peale hakata; seda wõis ta näost näha. Tal tuli meelde, kuidas nad wennaga waremalt olid kokku rääkinud, et tahtsid teiste kooliseltsilistega „salakaubawedajat ja rannawalwurit“ mängida, kusjuures suurem pidi olema kindral ja tema pasunapuhuja. Kuid nüüd oli kõik ometi hoopis teisiti kujunenud, ja nende kawatsus ei wõinud enam sarnaselt teostuda.

Mis pidi nüüd tulema? Ta ei teadnud mingit pääseteed. Tal oli kahju wennast, seda wõis märgata. Sealjuures aga ei wõinud ta siiski oma rõõmu warjata, mida kindralimunder talle walmistas. Ja tundes wajadust midagi teha, astus ta äkitselt wenna juurde nurka, ja ilma et oleks sõnagi lausunud, ulatas sellele oma pasuna, mille oli seni käes hoidnud. Selle tahtis ta talle kinkida, et tal ka midagi oleks. Wäike oli temaga hästi mõtelnud ja teinud oma paremat, kuid see ei tulnud õigel ajal. Sest ka teine oli mõtet hellitanud, et ta pidi kindral ja wäike pasunapuhuja olema, ja juba oli ta oma kooliseltsilistele uhkustanud, kuidas ta homme kindralimundris nende ette astub; kuid nüüd sai ta suurepäraliselt häbistatud, et pidi ainult selle läikiwa pasunaga leppima. Talle tundus, nagu annaks wäike, kes kõik oli omale saanud, temale kui kerjusele armuandi. Seepärast, kui wäike talle pasuna ulatas, kiskus ta selle tema käest — nagu kurielajas tõmbas ta selle oma kätte. Südames kees tal wiha ja kadedus — mõlemi käega haaras ta pasuna, et seda purustada, aga et ta seda ei jaksanud, siis murdis selle kõweraks, nii et see enam häält ei annud. Kõik see sündis nii waikselt, et wanemad sellest midagi ei kuulnud ega näinud. Kuid wäike

nägi seda ja ta muutus surnukahwatuks ning tahtis kisendada. Samal hetkel taipas suurem, mis ta oli teinud ja talle tuli meelde halastusetu waade pika, mustakuuega mehe silmist, ja tahtmatult waatas ta sinnapoole, kus isa istus, kes aga midagi ei olnud näinud. Kui wäike oma wenna kartlikku pilku märkas, neelas ta kisendamise alla, mida parajasti tahtis teha. — Selline oli see wäike! Sarnane hing oli sellel wäikesel lapsel! Neelas kisendamise alla, neelas kõik alla — ehmatuse, kurbuse, nutu ja jäi wait nagu lukk, wõttis siis kõweraks murtud pasuna ruttu oma kätte ja peitis selle kuhugile, et keegi seda ei leiaks ja ei näeks, mis suurem oli teinud, ja teda ei karistaks. Kuid tol õhtul ei wõinud ta wennaga enam ainustki sõna kõneleda, ka teistega mitte, ei naernud ega rõõmustanud enam, waid waikis kogu õhtu. Ainult wahete wahel waatas ta nurka, kus wend asus, ja igakord kui seda tegi, wäljendus hirm ta silmis. —

Nagu öeldud, oli kogu õhtu temaga nii ja muutus weelgi pahemaks. Nagu wäike, abitu loomakene, kelle kohal kull tiirleb ja iga silmapilk ta peale langeb, wõi nagu luuraks mõni kiskja oma surmahirmus wiibiwat saaki, nii oli ka wäikese wennaga, nii et ta kõigest kehast wärises, kui ema talle ütles: „Nüüd, Hansike, lähme woodisse!“ Ja kui ta temalt kiiwri, kindralimundri ja mõõga ümbert wõttis, hakkas wäike korraga nutma, waikselt nutma, waikselt, nagu haiged lapsed nutawad. Kui ema teda oma wastu surus ja küsis: „Mispärast sa nutad, Hansikene?“ ütles ta: „Aga homme, kas see kindralimunder on homme ka minu?“ Selle peale naeratas ema, ja tundes, kuidas wäike wärises, istus ta, wõttis poisi oma sülle

ja ütles: „Kelle teise see siis peab olema? Muidugi on see sinu. Wõi kardad sa, et keegi tuleb ja selle sult ära wõtab?“ Jah, sarnane kartus oli tal, kuid ta ei ütelnud seda, waid surus oma wäikese pea ema wastu ja wähehaawal lakkas nutmast.

Öösel aga — wennad magasid nimelt ühes toas ja jäid harilikult kohe peale woodisse minekut magama — sel ööl aga ei wõinud suurem magada, sest kurjad mõtted waewasid teda. Sarnaselt ärkwel lamades märkas ta, et ka wäike ei maganud, waid nagu kuulataks ja luuraks ta aina ning oleks alalisel hirmul, et wõib olla sünnib midagi ootamatut, et keegi tuleb ja talt ta kindralimundri wõtab. Oli juba südaöö ja majas walitses täieline waikus, kuid wist awas keegi jõulutoa ukse ja pani jälle kinni, wõi kukkus midagi maha, nii et sealt kuuldus mingisugune krõbin.

Hetkega, mil krõbin kuuldus, oli wäike woodist wäljas, ja nii nagu ta oli särgiwäel, ilma sukkadeta ja kingadeta jooksis ta magadistoast wälja pimedasse, külma kotta ja sealt jõulutuppa. Peagi tuli ta tagasi ja tõi enesega ühes kindralimundri, kiiwri ja mõõga, ning peitis need enese juurde teki alla.

Seda kõik oli ta nii tasa teinud, kui wähegi wõimalik, ilma et mingit häält oleks enesest kuuldawale lasnud tulla. Kui ta aga jälle oma woodis lebas, wõis kuulda, kuidas ta wärises ja hambad tal suus lõgisesid, nagu oleks tal külm olnud. Kõik seda kuulis teine, ja et tänawlaterna walgus tuppa paistis, wõis ta seda ka näha. Ja ka tema ei annud enesest mingit elumärki. Oma teki all lamas ta kokkutõmbunult nagu tige elajas, ja kõik, mida ta tol korral mõtles, seisis selles, et leidis

wäikese teguwiisi wäga lapsikuna ja naeruwäärsena. Oleks ta aga wõinud ette näha tulewikku, et korra saabub aeg, mil ta oma poole elu annaks selle eest, kui ta oleks tol ööl üles tõusnud ja oma wäikese wennale öelnud: „Ära karda! Ma ei wõta sinu asju. Ja kui sa mind ei karda, siis ei pruugi sul kedagi teist ka karta, sest teised kõik soowiwad sulle aina rõõmu.“ Kuid ta ei tulnud ja ei öelnud sõnakestki teise rahustamiseks, sellewastu pesitas ta südames mürgine kadedus nähes, kuidas wäike kõik oma asjad enese juurde teki alla peitis, asjad, millised oleksid pidanud temale kuuluma.

Teisel päewal, jõulu esimesel pühal, tulid kooliseltsilised, kelledega oli juba warem kokku räägitud, et pidid koos „rannawalwurit ja salakaubawedajat“ mängima. Nurri oli enesele kindralimundri selga pannud, mille üle oli wäga uhke ja tahtis end teistele näidata. Suuremale aga, kui ta nägi, mida teised imestasid, nähes kindralimundrit wäikese seljas, oli see hirmsam moment. Ja kuigi nad temalt midagi ei küsinud, siiski wõis ta nende silmist lugeda: „Mispärast ei kanna siis sina seda?“ Kuid seda neile selgitada ta ei wõinud, sest siis oleks pidanud ta neile seletama asju, millest isegi õieti aru ei saanud. Kui ta nii seal waikiwana seisis, waldas teda häbitunne pealaest jalatallani ja ta nägu muutus weripunaseks. Talle tundus, nagu oleks teda rusikaga wastu nägu löödud, nii et ta ei wõinud peadki tõsta. Sarnaselt läksid nad wäljale waikiwaina mängima.

Kohale jõudnuina jäid kõik seisma, nagu nõupidades, mis nüüd peale hakata, kuid keegi ei teadnud midagi ütelda. Kõik waatasid mõlemi wennale, eriti aga wanemale, mis see ütleb, sest

ta oli alati nende mänge juhtinud; aga et ta midagi ei öelnud, siis ei teinud ka teised seda.

Wiimati küsis keegi: „Aga, kes peab siis nüüd kindral olema?“ See peale näitas wanem wäikesele wennale ja ütles: „Noh, kes? — Seal ta ju seisab.“ Seda ei öelnud ta heas mõttes, waid soowiga teda naeruwäärseks teiste ees teha, teades, et nad ka sellele sarnaselt reageeriwad. Nii see ka oligi. Sest Nurri oli ju kõige nõrgem ja wäiksem teiste hulgast. Seepärast tundus see poistele otse haawawana, et ta pidi neid juhtima. Üldse näis neile ebaõigena, et wäike selle ilusa mundri oli omandanud, sest nad wõtsid teda arglikuna emapojukesena, ilma et oleksid teadnud, et ta haiglane oli. Ja ehkki nad oleksid seda teadnud, siiski poleks nad sellest hoolinud, sest harilikult on poisid nagu loomad karjas: on keegi neist haige, siis ei kuulu see enam nende hulka. Halastust nad ei tunne.

Seepärast, kui wanem oli ütelnud: „Seal ta ju seisab,“ kuuldus pilkaw ümin poiste hulgas, ja üks neist hüüdis: „Noh, see on küll mul tore kindral!“ Sellele järgnes üksmeelne naerulagin, kuna wäike mehike seisis seal nagu piksest tabatud, sest ta märkas, et kellegil ei olnud kaastunnet temaga, ka sai ta wäga hästi aru, et on selleks liig nõrk, et teisi juhtida. Kui ta seal sarnaselt seisis, pea ja silmad maha löödud, astus keegi poistest ta juurde ja ütles: „Kas tead, mida sul teha tuleks? Wõta munder seljast ja anna oma wennale, sest talle läheb see palju paremini kui sulle.“ See peale hüüdsid kõik: „Jah, jah!“ Wäike aga tegi näo, nagu hakkaks ta nutma, ja surus käed rinnale waheleti, tahtes seega mundrit kaitsta. Suurem aga, kuuldes ettepanekut, et Nurri pidi

kindralimundri talle andma, tuli algupärasele mõttele, millist kohe teistele awaldas: „Nüüd ütlen teile, mida mängime: wastuhakkamist! Hansi on kindral ja meie oleme sõdurid. Sõdurid aga tõstawad mässu kindrali wastu. Kindral tahab põgeneda ja sõdurid ajawad teda taga. Laseme teda 20 sammu endist ette, ja kui ta enne meid sinna mäele jõuab“ — wäljal leidus nimelt wäikene küngas — „siis on ta wõitnud. Kui aga meie teda ennem kätte saame, siis on sõdurid wõitnud ja wõtawad talt kindralimundri seljast ära.“

See oli ettepanek, mis kohe sütitas. „See on tore mäng! See on tore mäng!“ kisendasid kõik nagu ühest suust ja olid täis tuld ja waimustust. Kuid põrgutuli oli see ja saatanast süüdatud, kes esmakordselt Kainile kõrwu sosistas: „Löö oma wend Aabel surnuks!“ Kui wäike pidi enne teisi künkale jõudma, siis jäi kindralimunder talle — jah muidugi — aga nad teadsid, et ta sinna ei jõua, et nad temast peagi mööduwad ja teda paljaks rööwiwad, seda waest, nõrka, wäikest poisikest.

Nad nimetasid seda mänguks, kuid see ei olnud enam mäng, waid midagi tõsisemat, kohutawamat, inetumat, midagi inimsoo nurjatust, ainult ilmsüütuse mantel ümber tõmmatud, nagu seda harilikult ikka tehakse, kui tahetakse mõnda walgustkartwat tegu katta. Seda mängu wõis ta õige nimega nimetada põrgukadeduseks, äraneetud kadeduseks, mis muutis poisid metsalisteks, kiskjateks huntideks. Et see kõik nii sünnib, ja et ta korraga nagu huntidest ümberpiiratud oli, seda pidi wäike, abitu poiss aimama, kui ta enese ümber waatas ja ta pilk wiimati ahastawalt, abipaluwalt suurema wenna peale peatuma jäi, kas ei tuleks see

talle appi. Kuid see — temast saigi ju alguse kõik see draama, ja ta hinges oli tõelikult saatan lahti lastud, et ta midagi muud enam ei märganud kui kindralimundrit, mille järele nii hullumeelselt ihaldas, et see talle olgugi lühikeseks ajakski kuuluks.

Wõis märgata, kui õnnetuna wäike end tundis, kuidas ta pealetükkiwat nuttu alla neelas ja kui heameelega oleks ta mängust loobunud, ära jooksnud ja siit kaugel, kaugel tahtnud olla. Aga see kõik ei olnud enam wõimalik, sest teised ei oleks seda lasnud sündida. Selle wastu ütlesid nad talle: „Siin, kus praegu oled, jääd sa seisma. Meie aga astume 20 sammu tagasi. Siis loeme üks—kaks—kolm, ja kolmanda juures hakkad jooksma künka poole ja meie su järele.“

Nüüd läksid teised tagasi, lugedes kuuldawalt kakskümmend sammu ja peatusid siis, kuna wäike poiss üksinda omale kohale püsima jäi. Siis pöördusid nad ümber, ja keegi neist luges waljusti üks—kaks—kolm. Kolme järele hakkas poiste kari jooksma, kusjuures igaüks neist kisendas kõigest jõust: „Püüdke kindral kinni! Püüdke kindral kinni!“

Kui samal hetkel oleks sealt mõni täiskaswanu möödunud, oleks ta heatahtlikult naeratanud ja rõõmustanud sarnaste lustiliste poiste üle, tähendades: „Millised toredad poisid ja kui huwitawalt nad mängiwad!“ — aimamata, et see ei olnud ainult ilmsüütu mäng, waid tõeline wõidujooks elu ja surma peale. Jah, elu ja surma peale! Sest wäike nähes teisi jookswat, hakkas ka jooksma nii ruttu, kui wäikesed jalad suutsid. Kuid juba esimeste sammude juures pidi ta enesele tunnistama,

et kaotab mängu ja et teised ta peagi kinni püüawad. Kuuldes teiste kisa seljataga tundus talle, nagu ajaksid metsikud indiaanlased teda taga, et talt peanahka võtta, ja temasse asus meeleheide ning surmahirm. Seepärast hakkas ta meeletult kisendama, ja see kuuldus kui tapetawa protestikisa: „Ei! ei! ei! Nad ei tohi minuga sarnaselt toimida!“

Kuid teadagi ei kuulnud keegi seda, waid koerajaht kestus endises tempos. Peagi lendas wäikesel kiiwer peast, rulludes mööda maad, mida kolm-neli poissi ruttasid püüdma; kuid juba oli suurem wend seal ja lükkas teised kõrwale: ükski peale tema ei pidanud kiiwrit ja kindralimundrit omandama. Ta asetas kiiwri pähe ja metsiku „hurra!“ hüüdega tormas ta kui kiskja elajas wäikesele wennale järele. Nagu hullkoer oli ta sel hetkel, unustades kõike, mis neil waremalt ilusat ja armast üheskoos olnud, et teist paljaks riisuda. Kindralimunder! see oli ainus mõte, mis temas weel liikus. See oli nagu tulelont, mille saatan ta silmi ees hoidis.

Kui wäike teiste samme kuulis enese taga aina lähenewat ja nende kähisew hääl, mis kisendamisest karedaks muutunud, üsna ta ligidal kostus, jäi ta äkitselt seisatama, ei jooksnud enam, nähes et kõik on kadunud, waid wiskas end pikali maha, seadis mõlemad käsiwarred risti üle rinna ja peitis näo karmi ja külma sügisrohusse. Hetkega olid teised nagu kullid ta ümber, kuid kõige ees suurem wend.

Nööbid ja pandlad, milledega kindralimunder ja mõõk olid wäikese ümber kinnipandud, lendasid lahti, kõik ainult paari liigutusega raks, raks, ja

sama ruttu olid need suurema wenna ümber. Mõõga tupest tõmmates keerutas ta seda peakohal ja hüüdis „hurra!“ — Nüüd oli tema kindral! Ja nüüd oli poistel juht, nagu ta olema pidi, nüüd wõisid ja tahtsid nad „salakaubawedajat ja piiriwalwurit“ mängida, haarates üksteise kraest kinni, raputades ja metsikult pekstes, sest metsik tuju oli poisse waldanud.

Wäike aga lamas ikka weel armetult paljaksrööwituna maas, nägu rohusse peites nuuksus ja nuttis ta nii, et kogu keha kramplikult wõpatus. Teised aga ei pööranud talle enam mingit tähelepanu. See emapojuke! Keegi ei ole ju talle mingit häda teinud, las hulub end wälja, ja siis tuleb ta nii kui nii järele. Sest see kõik on ju ainult mäng, igaüks wõis sellest sarnast järeldust teha. Seepärast — ära siit, et mängu edasi jatkata. Kuid kas ka teised märkasid, nagu tema, et wäike ei tõusnud, seda ma ei tea, kuid arwatawasti tundus ka neile, et nad on midagi teinud, mida ei oleks meelsamini pidanud tegema.

Kuid mäng läks omasoodu edasi nii metsikult ja wihaselt kui wähegi wõis olla. Sarnaselt möödus tund, teine ja ikka edasi. Lõpeks tekkis mängus paus, ja nüüd waadati wäikese järele ringi, kas ta siis neile järele ei tulnud? Ei — wäike ei olnud neile järgnenud. Jalamaid pöörati tuldud teed tagasi ja mindi kohani, kuhu ta oli lamama jäänud, kuid koht oli tühi — teda ei olnud enam seal, oli ära, aga kus? Kui siis kisa ja lärmi oli sügaw waikus asetanud, teadis keegi poistest ütelda, ta nagu olewat näinud, kuidas wäike üksi üle wälja linna poole — koju — läinud, tuikudes ja pead kätega kinni hoides.

Nagu külma wett oleks suuremale kaela kallatud, kõrwus kohises ja silmi ees läks kõik kirjuks. Ainust sõna ei tulnud enam ta huulilt, kurk oli nagu kinninööritud. Sõnalausumatult wõttis ta kindralimundri ja mõõga enese ümbert ja kiiwri peast. Enam ei olnud tal mingit lusti mänguks. Kindralimunder, mida ta waremalt nii wäga oli ihaldanud, tundus talle nüüd wastikuna. Meelsamini oleks ta selle enesest kaugele wisanud, kuid seda ta ei wõinud, sest see kuulus ju ta wäiksele wennale. Seega pidi ta tema asjad talle jälle koju kätte wiima. Jah koju! Kuid selle mõte — koju — juures tundus talle, nagu oleks kellegi käsi pikkade, jäiste sõrmedega ta südame haaranud ja seda pikkamisi kokku pigistanud.

Ükski ei mõelnud enam mängule. Keegi ei lausunud sõnagi. Nagu peatu loomakari walgusid nad linna tagasi. Oli hall, sume talwine päew. Ainustki päikesekiirt polnud kusagil märgata. Kui nad linna ligidale jõudsid ja see nende ees lamas ning hall taewas üle punaste kiwikatuste kummitas, tundus talle, nagu oleks seal korraga kõik surnud, mis näis enne nii rõõmsana ja naeratawana. Kõik oli kustunud, surnud nagu surnu nägu ilma eluta. Kuid see ei sarnanenud siiski surnunäole, waid pigemini suurele surnukehale, nii nägi see wälja, ja ta pidi mõtlema, et sarnasena peab see ka tunduma, kui ta ema lamab külmana, surnuna. See mõte tundus talle nii terawana ja walusana, et ta ei wõinud enam edasi minna, waid pidi seisatama. Sealjuures aga lõid kindralimunder, kiiwer ja mõõk, milliseid käeotsas kandis, üksteise wastu, ja sünnitasid tasase helina, nagu oleks kaugelt, kaugelt kostunud kellaheli.

Sealjuures oli tal tunne, nagu oleks kusagil suur kell wahetpidamata löönud, nii sügawalt ja pikkamisi, nagu kirikutornist surmakella lüüakse. Ja täna, mil 60 aastat möödunud, tean, kus see kell asus, millist tol korral ei wõinud näha — see asus tormiliselt tuksuwas südames.

Teda waldas sarnane hirm ja kartus, et ta meelsamini ei oleks linna ja koju läinud, waid kaugele maailma, ükskõik kuhu, kas merde wõi jõkke — külma wette ja seal surnud. Jah, selline tunne waldas teda ja sünnitas talle kirjeldamatut walu. Kuid wäikese wenna asjad, milliseid käes kandis nagu tinast asju, sest ta oli need talt röövinud, warastanud, ta pidi ju need talle tagasi wiima. Seepärast läks ta ühes teistega linna poole ja sinna jõudes sammus ta wanemate maja suunas. Tuttawasse tänawasse tulles ja isamaja kaugelt nähes waldas teda jälle sarnane hirm, et ei wõinud enam edasi minna, waid keeras jalapealt ringi ja läks kõrwaltänawasse, sealt teisesse ja kolmandasse ja nii läbi terwe linna, nagu meeletu ja uimane, nagu metsikuks muutunud elajas, kes kodunt ära jooksnud ja sinna enam tagasi ei oska minna. Sööm, joom — nälg, janu — selle järele ta ei küsinud, ei tunnud ega mõelnud sellele. Alles siis, kui ilm pimedamaks ja ikka pimedamaks läks ja wiimati täieline pimedus walitses, ning et ta ööseks tänawale ei wõinud jääda, kuna ta ka niiwõrd wäsinud oli, et waewalt weel wõis edasi liikuda ja ähwardas tänawakiwidele kukkuda, siis astus ta pikkamisi koju poole, tasa, üsna waikselt. Kodu ligidale jõudes tuli talle ette, nagu oleks seal walitsenud kisa ja kära, ja nagu oleks wälja tänawale kostunud hääl, mida ta nii wäga

kartis, isa hääl, millega ta kõigest jõust läbi tubade müristas: „Kus on poiss? kuhu ta jääb?“ Kui ta siis maja ligi tuli, walitses seal täieline pimedus ja waikus, ainustki häält ei olnud ümberringi kuulda, mingit häält. See waikus oleks talle nüüd üsna meelt mööda pidanud olema, aga ometi ei olnud see nii, waid see oli — ta teadis ise waewalt, mispärast — hirmus, wäljakannatamatu.

Siis wajutas ta ukse lingile ettewaatlikult, tasa ja astus majasse nagu kurjategija. Seal oli kõik pime, ja nagu wäljas nii walitses ka sees waikus, surmawaikus, ei ainustki häält olnud kuulda. Ka ühtegi inimest ei näinud ta, ei isa, ema ja wäikest wenda muidugi mitte. Ta kobas pimedas eeskojas toa poole, kus ta waremalt oma wäikese wennaga maganud, et seal woodisse pugeda. Aga hetkel, mil tahtis ust awada, märkas ta kusagilt walguskiirt, mis liikus köögi suunas, keegi tuli lambiga ja see osutus köögitüdrukuks. Kuuldes, et keegi seal kobistas, jäi ta seisatama ja hoidis käe walgusega nii, et wõis näha sealolijat; ja kui ta seal nii seisis ning walgus ta otsaesisele langes, mis nii wana ja täis kortse näis, sarnasena näen teda praegugi weel nii selgelt, et wõiksin teda maalida. Kui oli taipanud, kes seal seisis, lasi ta oma käe langeda ja ütles — ja ka seda, mis ta rääkis, kuulen tänagi weel selgesti — ilma et ta hääles oleks etteheidet kuuldunud, wõi oleks imestust awaldanud, pigemini tundus tee talle raskena, kui lausus: „Kus oled sa olnud? Kas sa ei tea, mis siin on juhtunud? Hansukene lamab suremisel.“

Kui ta seda oli ütelnud, tundus poisile nagu oleks talle nael pähe löödud, suur, pikk nael, mis

ulatas läbi terwe keha ja naelutas teda samasse paika põranda külge kinni, ja külm higi kattis teda üleni.

Nagu poolsegane tahtis ta wanemate tuppa, kuid wana teenija haaras teda warukast, ja seekord kõlas ta hääl käskiwalt, sosistawalt ja hirmunult: „Ei, ei, sinna sa ei wõi, seal on isa ja ema wäikese juures, ja keegi ei tohi sinna minna.“ Nähes poissi ukse piitjala najale kangestanuna toetuwat, awas ta toaukse ja tuppa walgust näidates ütles: „Mine nüüd ja heida woodisse, sinna ei ole nüüd midagi parata.“

Kui ta lasi walgust tuppa paista ja poiss sinna astus, märkas ta, et woodi, milles wäike harilikult magas, ei olnud enam seal, waid selle asemel aigutas seal tühi koht wastu. Ja mis tol korral toas oli, see on eluaeg ta hingesse jäänud — tühi koht! Kuuskümmend aastat on sellest ajast möödunud, kuid see tühi koht on jäänud sinna püsima, mida ei ole wõinud enam millegagi täita; ainult üks warjukuju suurte kurbade silmega, ilma kehata ja eluta, waatab sealt mulle ööseti otsa, kui ma magada ei wõi!

Siis liiguwad ta huuled, siis kuulen ma: ‚Ma ei wõi enam sinuga mängida, ega ühes sinuga kajutis istuda ja oma käsiwart su ümber panna ning kuulata, kui sa jutustad suurest metsast ja ninasarwikust ning teistest elajaist seal. Mitte enam — mitte enam‘ — —“

Jutustus katkenes. Mu seljataga nurgas, kust kõnelus kostus, jäi hetkeks waikseks. Siis astus wana Mullins sealt raskete sammudega

wälja laua juure, mille ääres istusin, langes raskelt toolile ja wiskas oma käsiwarred üle laua, milledele ta hall pea murtuna wajus. „Oo, wend! Oo, wennake! Oo, mu waene, wäike wend!“

Wapustushood läbistasid ta keha. Nagu wana puu, mida torm ähwardab murda, näis ta sel hetkel.

„Ja järgmisel päewal“ — algas ta jälle kõnelust, kuid kaugemale ta enam ei saanud, waid hüppas korraga toolilt üles ja hüüdis; „Seda ei wõi ma jutustada! Ei wõi jutustada!“ Siis tormas ta toas edasi-tagasi ja wähe rahunedes jatkas tumedal häälel: „Ja kui poiss toa ukse taga seisis, kuhu teda — wäikest wenda — oli kantud oma woodiga, ja tahtis sinna minna, mis aga seestpoolt oli riiwis; kui ta ukse lingile wajutas ja püüdis seda wägiwaldselt awada, siis tuli jälle wana teenija, wõttis teda kättpidi ja wiis tagasi üteldes: „Ära lärmitse sarnaselt. Nüüd ei tohi majas ainustki walju sõna rääkida.“ Seal jäi poiss eeskojas seisma, ilma et oleks silmi sellelt ukselt ära pööranud, kuna nuuksumine ta keha wapustas ning kuumad pisarad ta kurku lämmatasid, mis nagu kihwtitilgad tundusid. Kui siis teenija jälle tuli ja tahtis teda sealt ära wiia, siis ei liikunud ta paigast, waid näitas kindralimundri, kiiwri ja mõõgale, mis kogu päew ta käes olnud ja ütles: Ma pean ometigi ta asjad jälle kätte andma.“ Wanake aga lausus: „Jäta nüüd need asjad! Milleks on neid talle weel waja? Sest ta ei tea neist enam midagi.“ Seal selgus talle nüüd alles, kuidas oli wäikese wennaga, ja et ta teda wist enam elusalt ei näe. Nii see ka sündiski. Kuid kõike

seda ei wõi ma enam jutustada! Mida ma seni weel kellegile inimesele ei ole rääkinud, seda olen nüüd Teile teinud. Kuid enam ma ei wõi, Teie ei wõi seda ka mult nõuda! Kuuskümmend pikka aastat on see minus maetud olnud. Kuid korra peab inimene end wälja rääkima, ja mitte seda ainult enesele hoidma, sest sarnaselt toimides wõib ta wiimati segaseks minna. Inimene peab end kellegile teisele awaldama. Kuid kuuskümmend aastat olen asjatult otsinud isikut, kellele end wäljendada; — Teie olete kaastundlik, hea ja peenetundeline inimene, Teiega wõib rääkida. Olen Teile selle haua awanud, kuhu olid maetud wanad läbielamised, põrutawad läbielamised. Nüüd on need jälle uuesti elule kerkinud, surnud on jälle elawaks saanud ja haarawad mind uue jõuga ning asetawad nagu põrgusse. Ja uuesti jälle kõlawad sõnad mu kõrwus, milliseid ütles mulle see kiwikõwa ja jääkülm mees: „Et su wäike wend surnud, selles oled —“, kuid ka wali karjatus kuuldub tänagi weel, millega ema end meie wahele wiskas — sellise näoilmega, millist tal kunagi waremalt ei märganud, nägu — lõhkikistud walust, mis ei sarnanenud sugugi meie ema armsale, lahkele näole, kui ta oma käe isa poole ülestõstes ütles: „See ei ole ainult sinu laps, waid ka minu oma! Ja minu lapse elu ei pea sa ära kihwtitama, seda ei wõi sa, seda ei tohi sa! seda — seda —“ ja siis langes ta nagu löögist tabatuna meelemärkusetult põrandale; enne kui keegi oleks jõudnud teda toetada, oli ta maha langenud, kus lamas kangena ja surnukahwatuna, kuid kõike seda ei jutusta ma Teile. Ja kuidas wõibki inimene — inimene lihast ja werest — seda teha, kuidas wõib ja suu-

dab ta seda?. Kuid näidata wõin ma Teile — tulge ühes — Teile, kellele olen kõik oma südamelt rääkinud, Teile tahan näidata, mida keegi inimene ei ole näinud — tulge kaasa!"

Wõttes lambi laualt astus ta magadistoa poole, kuid märgates, et seal põles teine lamp, pani ta selle lauale tagasi. Ta sammus mu eel ja ma järgnesin temale. Tõustes toolilt tundsin, et mu liikmed olid kangestunud ja mul osutus raskeks paigalt liikuda.

Magamistoas woodi wastasseinal oli tumeroheli-sest riidest raske eesriie, millest juba waremalt olin kuulnud räägitawat. Eesriide juurde astudes tõmbas ta äkilise tõmbega selle eest ära. Lambi walgus, mis asus kahe wenna pildi all asuwal laual, langes parajasti sellele kohale seinal, kus asusid mänguasjad: kindralimunder, kiiwer, mõõk ja kõweraks murtud pasun, millised näisid küll kuuekümneaastaseina.

Wõimetuna end liigutada seisin sõnatult selle põrutawa tõsiasja waatlusel. Need olid wäikesed kurwad jäänused kaugest minewikust, need lapsepõlwe mälestusi äratawad esemed asjadest ja inimestest, kelledest selles laias ilmas ainult üks oli weel alles jäänud, ja see üks inimene oli neid pidanud ja hoidnud oma armastust wajawa, paljaks rööwitud, sügawalt õnnetumas südames!

Lambi ja eesriide wahel seisis tool, sellele istus ta murtuna, mõlemaid käsa tooli leenile toetades ja nägu neisse peites, nii et ta hall pea üsna mu ees seisis. Mingi arusaamatu liigutus waldas mind, kummardusin ta kohale ja wajuta-

sin oma huuled ta hallidele juustele. Ta ei waadanud üles, noogutas waid peaga.

Nähes, et ta sarnaselt istuma jäi ja taibates, et ta täna enam midagi ei taha rääkida, sosistasin talle kõrwasse: „Laske mind nüüd minna, ja kui lubate, siis tulen jälle!“ Wastuse asemel haaras ta mu käe, ja see tundus suu asemel ütlema: „Tule jälle! Ära jäta mind üksi! Tule jälle!“

Tasakesi lahkusin temast. Mööda pimedat treppi kobasin alla. Wälisuks oli lukus. Olin sunnitud laste isa, kellede tõttu wõisingi wana Mullinsiga tutwust sobitada, wälja kutsuma, kes mulle ukse awas.

Oli pärastlõunane aeg, kui sellesse saladuslisse majja astusin, nüüd üle silla linna tagasi sammudes lõi tornikell südaöötundi. Sügawalt, tumedalt ja raskelt kõlas heli üle wee. Seisatusin. Pidin mõtlema kellale, millest wanake oli rääkinud, mis ta hinges saatuslikult helisenud. Üle silla käsipuude waadates silmasin talwist weejooksu, mis enesega wiis allapoole jäälahmakaid. Weejooks ajas neid nagu pealetormawat salka wastu kallast, millele linna majad olid ehitatud. Kuid kaitsetamm püsis kindlasti. Võimetult põrkasid nad tagasi ja jätkasid purustatuina endi teekonda edasi. Wõimsate loodusjõudude wastu on inimene leidnud kaitseabinõusid ja tammisid, kuid kes kaitseb inimest inimese wastu? Kes kaitseb teda ta enese eest? Täht, mis aastatuhandeid ikka jälle säranud paljudes südameis, püha täht, mida nimetame armastuseks ja andeksandmiseks, mil jääb ta lõpeks püsima taewa küljes, ilma et enam looja läheks?

Sõna „kadedus“, millest olin täna nii traagiliselt kuulnud ja mis mõne kuu jooksul oli inimese pärastise terwe elu ära kihwtitanud ja täitnud otsatu walutundega, ei ole suutnud 60 aasta pikkune kahetsus enam kustuda ja parandada. Elu täis lõpmatut hingepiina, täis unetuid öid, see toob esile käsusõna, mis peaks igat üksikut hinge waldama: „Täida oma ligemise süda armastuse õnnega!“